

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

Tomáš Doležal

Konstrukce císaře Viléma II. po roce 1989

Bakalářská práce

Praha 2012

Autor práce: **Tomáš Doležal**

Vedoucí práce: **PhDr. Monika Březinová**

Oponent práce: **PhDr. Jiří Rak**

Rok obhajoby: **2012**

Hodnocení:

Bibliografický záznam

DOLEŽAL, Tomáš. *Konstrukce císaře Viléma II. po roce 1989*. Praha, 2011. 54 s.
Bakalářská práce (Bc.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut
mezinárodních studií. Vedoucí bakalářské práce PhDr. Monika Březinová.

Anotace

Hlavním tématem práce je osoba posledního německého císaře Viléma II., která byla již za svého života považována za velmi kontroverzní a názory na něj se velmi lišily. I po pádu císařství docházelo v odborných kruzích mezi autory k proměnám konstrukce Viléma II., a to hlavně v závislosti na politickém režimu či na aktuální dominantní ideologii. Práce je historiografickou analýzou, jež demonstruje osobu císaře Viléma II. na základě vybraných knih od autorů, kteří se problematikou Viléma II. dlouhodobě zabývají. Cílem práce je analyzovat, jak se píše o posledním německém monarchovi po roce 1989. Analýza bude vycházet z teoretického základu a dělení, které bylo provedeno v roce 1990 Wolfgangem J. Mommsenem. Jeho členění je ojedinělé a vytváří přehled různých interpretačních linií. Práce bude ověřovat, zda je toto dělení platné i pro vybranou literaturu, jež byla publikována po roce 1989. V případě posunu bude sekundárním cílem práce analyzovat, jak výrazný tento posun byl a případně modifikovat původní členění a charakterizovat vzájemné odlišnosti.

Annotation

The main theme of the bachelor thesis is the character of the last German Emperor Wilhelm II, who was already in his time considered to be very controversial character. And the opinions of him were different. Also after the fall of German Empire, it has come to the changings in interpretations of Wilhelm II. among the authors. The reasons for this changings were different political regimes or momental governing ideology. The bachelor thesis is a historiographical analysis, which constructs the character of Wilhelm II. on the grounds an analysis of the chosen books, written by different authors. The aim of the bachelor thesis is, to analyse the question "What was written about Wilhelm II. after the 1989?" The analysis results from the theoretical background and classification, made by Wolfgang Mommsen in the 1990. His classificaton is very unique and makes a review of different ways of interpretation. The bachelor thesis will try to verify the validity of the classification for the chosen literature, published after 1989. In the case of some modification of the original clasification, the secondary aim of the thesis would be an analysis of these modification and it will try to define the differences between the old and new one.

Klíčová slova

císař, Vilém II., osobní vláda, říšský kancléř, Německé císařství, první světová válka, předpoklady vládnout, interpretační linie

Keywords

Emperor/The Kaiser, Wilhelm II., personal rule, Reichschancellor, Imperial Germany, First World War, qualifications to rule, the way of interpretation

Rozsah práce: 72 541 znaků

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval/a samostatně a použil/a jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 2. 1. 2012

Tomáš Doležal

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval své vedoucí práce PhDr. Monice Březinové za trpělivost a projevenou ochotu při zpracovávání mé bakalářské práce, bez jejíchž rad a pomoci by nevznikla.

Obsah

BIBLIOGRAFICKÝ ZÁZNAM	- 3 -
PROHLÁŠENÍ	- 6 -
PODĚKOVÁNÍ	- 7 -
ÚVOD	- 9 -
1. ANALÝZA KRITÉRIÍ A ZÁKLADNÍ DĚLENÍ KATEGORIÍ	- 13 -
2. ZÁKLADNÍ SCHÉMA A KATEGORIE DĚLENÍ	- 14 -
2.1.1. KATEGORIE - VILÉM II. JAKO NOVODOBÝ "KRÁL SLUNCE" ČI "UZURPÁTOR VLÁDY"	- 15 -
2.2. 2. KATEGORIE - VILÉM II. JAKO TYPICKÝ MONARCHA SVĚ DOBY	- 17 -
2.3. 3. KATEGORIE - VILÉM II. JAKO LOUTKA MOCENSKÝCH STRUKTUR.....	- 17 -
3. CÍSAŘ VILÉM II. VYBRANÝCH AUTORŮ PO ROCE 1989	- 18 -
3.1. J. C. G. RÖHL A "KAISER, HOF UND STAAT"	- 18 -
3.2. HANS ULRICH WEHLER A " DAS DEUTSCHE KAISERREICH 1871 - 1918"	- 24 -
3.3. WOLFGANG J. MOMMSEN "WAR DER KAISER AN ALLEM SCHULD"	- 26 -
3.4. "THE KAISER" EDITOŘI A. MOMBAUER A W. DEIST	- 31 -
3.5. A. MOMBAUER "GERMANY 'S LAST KAISER - WILHELM II AND POLITICAL DECISION - MAKING IN IMPREIAL GERMANY"	- 35 -
3.6. FRANTIŠEK STELLNER "POSLEDNÍ NĚMECKÝ CÍSAŘ"	- 37 -
ZÁVĚR	- 41 -
SUMMARY	- 45 -
POUŽITÉ PRAMENY A LITERATURA	- 46 -
<i>Ritter, Gerhard A., Das deutsche Kaiserreich, ein historisches Lesebuch (Vandenhoeck und Ruprecht. Göttingen, 1992). 387 s.</i>	<i>- 47 -</i>
SEZNAM PŘÍLOH	- 49 -
PŘÍLOHY	- 50 -
ÚSTAVA NĚMECKÉ ŘÍŠE Z ROKU 1871	- 50 -

Úvod

Dějiny přelomu 19. a 20. století jsou v Německu spojovány především s jedním jménem. Je to jméno posledního německého císaře Viléma II., za jehož vlády se Německo dočkalo nebývalého rozkvětu v industriální velmoc prvního řádu. A byl to také Vilém II., který tuto středoevropskou říši dovedl na práh první světové války, z níž vyšlo Německo jako poražený a zároveň jako hlavní viník. Dodnes zůstává otázkou a předmětem vědeckého bádání, jakou roli sehrál císař ve skutečném procesu růstu a pádu Německého císařství v posledních dekádách jeho existence, přičemž názory se často liší.

Cílem práce je analýza, resp. ověření či vyvrácení členění, které provedl na přelomu 80. a 90. let ve svém díle Wolfgang J. Mommsen¹. Tohoto cíle má být dosaženo analýzou literatury vybraných autorů, kteří se problematikou posledního německého monarchy zabývají. Prvořadým úkolem práce je tedy vytvoření stručné interpretační linií vybraných autorů, na jejichž základech bude ověřováno Mommsenovo členění. Základní tezí je předpoklad, že Vilém II. může být hodnocen kladně či naopak negativně. Může existovat ale také varianta, která upřednostní neutrální hodnocení, tj. popření jakékoliv výjimečnosti osobu císaře Viléma II. Práce představí základní teoretické přístupy, jež byly uvedeny v roce 1990 významným historikem Wolfgangem Mommsenem a bude zkoumat jejich aplikovatelnost na literaturu, psanou po roce 1989 vybranými autory. Pokud by měla práce dojít k modifikaci Mommsenova dělení, resp. k jeho vyvrácení, bude zcela bezpodmínečným cílem nalezení posunu v Mommsenově teoretickém přístupu, který byl za posledních dvacet let ve vědecké literatuře učiněn a verifikovat ho. Aby mohlo být Mommsenovo dělení verifikováno nebo případně modifikováno, budou vybrané statě v závěru práce řazeny do jednotlivých kategorií, které W. Mommsen vytvořil, a jež jsou v práci rozebrány.

Práce má charakter analýzy historiografické literatury. Vychází v chronologickém sledu, z dějinných událostí doby císaře Viléma II., na nichž se monarcha podílel, a to jakýmkoliv způsobem, a následně hodnotí jeho angažovanost a interakci v oněch událostech. Časové zařazení tématu je velmi snadno vymežitelné vládou císaře Viléma II., tj. léty 1888 - 1918. I přes to, že byl aktivní v politickém dění

až do své smrti v roce 1941, nejedná se o stěžejní část jeho života, v níž měl možnost rozhodovat ať už o záležitostech politiky německé či dokonce světové a jeho politická moc se omezovala spíše na formální podporu různých politických uskupení.

Jelikož jde o analýzu historiografické literatury bude hlavním časovým vymezením období, v němž byla publikována vybraná díla, která budou podrobena analýze. Tímto obdobím bude posledních dvacet let, tzn., že výchozí bod tvoří přelom let 1989 a 1990. Důvodem zvolení je za prvé fakt, že v roce 1990 byl publikován článek Wolfganga J. Mommsena, který bude pro práci klíčový a druhým důvodem zvolení tohoto data je symbolická přelomovost roku 1989 v evropských dějinách. Již od doby vlády císaře Viléma lze sledovat, že literatura, věnující se jeho osobě či vládě byla zatěžována různými politickými tlaky, a to jak vnitřními tak vnějšími. Docházelo i k ideologickému diktátu jako tomu bylo například během národního socialismu. Rok 1989 je tedy pomyslnou dělicí čarou tzv. staré a nové historiografie. V historiografii ovšem nedošlo k okamžitému obratu ve zkoumání císaře Viléma II., který by zapříčinily právě události roku 1989. Posun v historiografii je vždy procesem dlouhodobým a kontinuálním, a případ této práce není žádnou výjimkou. Navíc vybraní autoři vychází ve své pramenné základně z původních archivních materiálů a nezavrhují díla, která vyšla před rokem 1989. Naopak mnohdy závěry svých předchůdců využívají ve své práci a modifikují je. I samotný Mommsen při psaní svého článku samozřejmě vycházel z publikací, jež vyšly před rokem 1989 a nepředvídal historiografický vývoj do budoucna.

V rámci jednotlivých publikací, jež byly vybrány, bude klíčovým obdobím analýzy vláda císaře Viléma II. tj. léta 1888 - 1918, přičemž může dojít k přesahu zejména do jeho mládí a doby, kdy byl korunným princem. Práce se nebude zabývat obdobím jeho exilu v belgickém městě Spa a jeho politické aktivitě po roce 1918.

Teoretický základ práce poskytly obecné knihy o dějinách imperiálního Německa, které poskytují obecný kontext již od vzniku Německého císařství v roce 1871. Zasazují do něj i osobu Viléma II. Oním výchozím materiálem byly zejména knihy "*Handbuch der deutschen Geschichte, svazek 16 Das Kaiserreich*", "*Politik im deutschen Kaiserreich*" či "*Dějiny Německa*".² V posledních dvaceti letech o císaři

¹ Viz příloha č. 2.

² Helmut Müller. *Dějiny Německa* (Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2004). 609 s.

Volker Begrhahn. *Gebhardt Handbuch der deutschen Geschichte : Band 16, Das Kaiserreich 1871-1914 : Industriegesellschaft, bürgerliche Kultur und autoritärer Staat* (Stuttgart : Klett-Cotta, 2003). 445 s.

Hans Peter Ullmann. *Politik im Deutschen Kaiserreich 1871-1918* (München : Oldenbourg, 1999). 150 s.

Vilémovi vyšly desítky knih, které se věnují problematice císaře Viléma II, jako osobnosti, či jednotlivých částí jeho vlády nebo jeho vybranými vlastnostmi.³ Není tedy možné pojmut veškerou sumu publikované literatury a bylo nutno vybrat demonstrativní výčet nejvýznamnějších autorů. Budou analyzovány následující vybrané tituly: souhrnné dílo Johna Charlese Geralda Röhla *"Kaiser, Hof und Staat"*, monografie, mapující imperiální Německo od Hanse Ulricha Wehlera *"Das deutsche Kaiserreich 1871 - 1918"*, klíčová monografie od Wolfganga Mommsena *"War der Kaiser an allem schuld..."*, sborník editorů Anniky Mombauer a Wilhelma Deista *"The Kaiser..."*, dále klíčový článek A. Mombauer *"Germany's Last Kaiser - Wilhelm II and political decision - making in Imperial Germany"* a obsáhlá monografie Františka Stellnera *"Poslední německý císař."* Existují i další důležití autoři, kterými jsou například Isabell Hull či Nikolaus Sombart, kteří v práci nemohou být zejména z rozsahových důvodů podrobněji analyzováni.⁴ Dále je celá řada autorů, kteří publikovaly různá díla, která tematizují například Vilémův vztah ke kultuře, jeho neurotické problémy a další dílčí témata. Nelze z nich ovšem většinou vyextrahovat účinně celkovou interpretaci císařovy osobnosti. Vědci, kteří byli vybráni pro účely práce jsou stěžejními autory, jež se problematikou císaře Viléma II. zabývají v celkovém kontextu. Každému z nich vyšlo v průběhu posledních dvou dekad několik knih, jež se zabývají Vilémem II. přímo nebo v širším kontextu německých imperiálních dějin. Dalším důležitým faktorem při výběru knih byla vzájemná interakce jednotlivých badatelů, což ve výsledku usnadňuje analýzu. Jelikož se autoři proti sobě vymezují či naopak podporují své argumenty lze snáze určit jejich jednotlivé interpretační linie.

Je nutno konstatovat, že ač vybraní autoři dochází k různým závěrům a mnohdy se dostávají do vzájemného silného protikladu, jejich díla vychází z velmi podobné pramenné základny. Jedná se zejména o korespondenci císaře Viléma II., dále projevy vrcholných politiků v Reichstagu, ale i na veřejných místech. Patří sem také korespondence vrcholných představitelů dvora. Jedná se tedy především o původní archivní materiály. Při vytváření vlastní interpretační linie vychází i z hodnocení a subjektivních názorů císařových současníků, které podrobují soudobé kritice, a to s

³ Přibližná kvantifikace byla učiněna na základě rešerše v Saské státní knihovně Drážďany a Státní knihovně Berlín.

⁴ Ewald Frie ve své knize o německém císařství temtizuje krátce dílo Nikolase Sombarta. Interpretace Isabell Hull je rozebírána v Röhlových knihách i v díle Wolfganga Mommsena. Ewald Frie. *Das deutsche Kaiserreich*. (Darmstadt : Wissenschaftl. Buchgesell, 2004). 147 s.

přihlédnutím k dalším archivním materiálům. Je patrné, že i přes stejný výchozí bod, dochází badatelé k různým závěrům. Jednou z příčin takového výsledku je existence velmi rozsáhlé archivní dokumentace, která si může protiřečit a být nepřehledná. Potom lze vybírat různé prameny a je velmi náročné ji interpretovat jako úplný celek.

Základní struktura práce vychází z článku, jež byl v polovině roku 1990 publikován v "*Journal of Contemporary History*." Jedná se o článek Wolfganga J. Mommsena "*Kaiser Wilhelm II and the German Politics*."⁵ Tento článek byl vybrán proto, že Wolfgang Mommsen v něm jako jeden z prvních autorů provedl explicitně rozřazení teoretických přístupů při zkoumání císaře Viléma II. Mommsen v této stati uvádí osobu Viléma II. do dobového kontextu, přičemž navazuje na soudobé autory, kterými jsou například Isabell Hull nebo John Charles Gerald Röhl a polemizuje s jejich názory na osobu posledního německého císaře. Zároveň vytváří kategorizaci tří skupin, do nichž se dají různé názorové proudy na Viléma II. zařadit. Tato kategorizace je velmi jasná a stručná, a proto ji lze i dobře přenést do této práce a vyjít z ní při vlastním hodnocení. Své třídění Mommsen spojuje s pojmem osobní vláda, který bude v souvislosti s Vilémem II. v práci také vysvětlen.⁶ První kategorií, kterou uvádí Mommsen je názor, že poslední německý císař nebyl nijak výjimečnou osobností, chovající se absolutistickým způsobem, ale svou snahou vše ovládat, zcela paralyzoval německý politický systém. Druhou kategorií tvoří názorový proud, který císaře Viléma II. považuje za uzurpátora moci, který prostřednictvím svého personálního regimentu vládl a mohl by tedy být přirovnán k Ludvíkovi XIV. Poslední kategorii lze označit za určitý protipól proudu "absolutistickému", jelikož je zde císař Vilém II. považován za snadno zmanipulovatelného člověka, který je ovládán svým okolím, a jemu pouze dávána iluze skutečné vlády.

⁵ Wolfgang J. Mommsen. "Kaiser Wilhelm II and German Politics", *Journal of Contemporary History* 25. č. 2/3 (květen-červen 1990): 294-295, <<http://www.jstor.org/pss/260734>> (staženo dne 11.9.2011).

⁶ Pojem osobní vláda či osobní regiment je vysvětlen v dalších částech práce.

1. Analýza kritérií a základní dělení kategorií

Při analýze a hodnocení literatury, jež je v práci použita, a která má být rozřazena do určitých předem stanovených kategorií, je třeba stanovit kritéria, podle nichž budou jednotlivé statě hodnoceny. Hlavním kritériem pro zařazení bude sledování toho, jak jednotliví autoři akcentují určité kapitoly císařovy vlády, resp. jeho vztah k různým osobám. Tyto kapitoly musí být zmíněny u všech autorů, aby je bylo možno v rámci kategorie hodnotit a zároveň se musí jednat o takové případy, v nichž je možná různá interpretace. Kdyby existovaly mezi autory, napříč jejich dílem, nejen faktografické paralely, ale také paralely názorové, Mommsenovo dělení vědecké literatury o císaři Vilémovi II. by bylo vcelku nadbytečné, a tím by se vytrácel i smysl této práce. Je tedy nutno konstatovat, že mezi zvolenými autory existují faktografické stejnosti, které umožňují vzájemné porovnání při řazení do popsaných kategorií, ale názorově se jednotliví tvůrci liší. Právě odlišné akcentování u stejného faktu umožní, aby bylo vytvořeno celkové hodnocení a podle něj byl autor zařazen do Mommsenova členění.

Pro účely práce byly zvoleny následující momenty, vztahující se k životu císaře Viléma II. První z nich není svým ohraničením zcela jasný a je možno polemizovat i o tom, zda se jedná o moment. Bude to určitá analýza Vilémových předpokladů vládnout, a to jak fyzických, tak psychických, které autoři v různé míře akcentují a dávají jim různou váhu. Druhým zkoumaným momentem bude císařův vztah k německým kancléřům, kteří se během císařovy vlády vystřídali čtyři.⁷ Různí autoři ovšem favorizují různé kancléře, jejich význam buď příliš přeceňují nebo naopak podceňují. Třetím momentem, jež byl zkoumán také samostatně a je dodnes i mimo vědecké kruhy podrobován diskuzi, je otázka míry viny císaře Viléma II. Na rozpoutání první světové války (německy "Kriegschuldfrage"). Porovnání akcentace jednotlivých zvolených položek potom povede zařazení autora do některé z kategorií.

Wolfgang Mommsen ve svém článku již jmenuje některé autory a řadí je do kategorií ve svém schématu. Práce bude s některými Mommsenen zmíněnými autory

⁷ Jednalo se celkem o čtyři kancléře, pokud nebude počítán Otto von Bismarck, a to následující: Graf Leo von Caprivi (1890 - 1894), Fürst Chlodwig zu Hohenlohe-Schillingsfürst (1894 - 1900), Fürst Bernhard von Bülow (1900 - 1909) a Theobald von Bethmann-Hollweg (1909 - 1917).

rovněž pracovat a bude verifikovat, či naopak vyvracet Mommsenovo zařazení oněch autorů. Jedná se zejména o dílo Johna C. G. Röhl.

Práce bude při hodnocení jednotlivých autorů brát také v potaz, zda se jedná o autora německého či neněmeckého. Práce bude analyzovat, s jakými zdroji zvolení autoři pracovali a jaký rozsah je zvoleným momentům v knihách vyhrazen. Jedná se o kritéria analýzy, která v určitém směru přesahují Mommsenovo schéma a snaží se tak zjistit, zda se výzkum císaře Viléma II. od roku 1989 posunul například v souvislosti s nacházením nových zdrojů. Důležitou roli při hodnocení totiž hraje fakt, zda autor vytváří konstrukt na základě pramenů z archivů nebo své závěry vyvozuje z literatury, jež byla publikována v předchozích obdobích a tyto nově interpretuje. Výsledkem zohlednění těchto formálních kritérií by mělo být zjištění, zda se vědecká publikační činnost o císaři Vilémovi II. nějakým způsobem posunula a zda nenarušila Mommsenovo rozdělení.

2. Základní schéma a kategorie dělení

Jak bylo zmíněno již v úvodní části, Wolfgang Mommsen vytvořil na počátku 90.let schéma toho, do jakých názorových proudů lze rozdělit literaturu, zkoumající císaře Viléma II. Jedná se o tři kategorie, které jako základní dělení přijala i tato práce. Kriticky lze tomuto rozčlenění vytknout, že se jedná o tak rozsáhlou kategorizaci, že v podstatě neexistuje autor, který by do některé kategorie nemohl být zařazen a potřeboval by v rámci výzkumu o císaři Vilémovi II. novou skupinu. Zdůvodnění této kritiky je jednoduché. Mommsen vychází z toho, že na císaře bylo a je nahlíženo buď extrémisticky nebo zcela neutrálně. Výsledkem je tedy vznik tří kategorií, kdy jednu tvoří extrém, rovnající se absolutistické vládě Viléma II. a druhý extrém tvoří pravý opak, tj. konstrukt císaře Viléma II. jako neschopného, snadno ovladatelného monarchy. Třetí kategorie, která působí neutrálně, je konstrukt, jenž posledního německého císaře považuje za standardního monarchu své doby, majícího svá specifika. Ta se ale nijak závažně v celkovém obraze imperiálního Německa neprojevovala.⁸ V průběhu 20. století lze sledovat, že se literatura, zabývající se Vilémem II. přesouvala z jednoho

⁸ Wolfgang J. Mommsen. "Kaiser Wilhelm II and German Politics", *Journal of Contemporary History* 25. č. 2/3 (květen-červen 1990): 294-295, <<http://www.jstor.org/pss/260734>> (staženo dne 11.9.2011).

extrému do druhého a postupně se různí autoři přibližovali ve svých interpretacích k neutrálnímu středu. Je jenom logické, že ještě za doby vlády Viléma II. byl císař převážně oslavován a veleben. Jako k zářivému symbolu přistupovala k císaři i nacionálně-socialistická propaganda. Asi nejvýznamnějším představitelem tohoto oslavně-tendenčního extrému je monografie s názvem *"Vilém II."* od Emila Ludwiga.⁹ Podobným představitelem tohoto směru, jehož publikace vyšla až po roce 1989 je Christian, hrabě von Krockow.¹⁰ Ač Mommsen popisuje jednotlivé kategorie poměrně stroze¹¹, jejich definice je jasná a vcelku dobře rozvést.

2.1.1. kategorie - Vilém II. jako novodobý "Král Slunce" či "uzurpátor vlády"

Prvním extrémem, objevujícím se v literatuře, je označení císaře Viléma II. za geniálního monarchu, jehož význam je srovnatelný s osobou francouzského krále Ludvíka XIV. Mommsen dává tomuto hodnotícímu extrému hlavičku *"efektivní uzurpace vlády Vilémem II."*¹² Na uzurpaci je naráženo v souvislosti s tím, že Vilém II. byl již vázán psanou ústavou¹³, zatímco Ludvíka XIV. konstituce neomezovala, a nemohl být proto oním uzurpátorem vlády. K tomuto extrému se ve své knize o německém císařství přiklání i Wehler, jenž polemizuje, zda nelze označit Německou říši za semi-absolutismus. *"Pruský monarcha nekontroloval pouze hegemoniální stát, jež tvořil dvě třetiny říše, tři sloupy absolutistické moci: vojsko, byrokracii a diplomacii, ale také jako říšský monarcha kontroloval správní aparát nové říšské byrokracie, vojsko a zahraniční politiku (celého Německa pozn. aut.)"*¹⁴ Myšlenku, že by Vilém II. skutečně dosahoval moci krále slunce ovšem nakonec zavrhuje a naopak se přiklání k druhému

⁹ Emil Ludwig. *Vilém II.* (Praha : Melantrich, 1930). 432 s.

¹⁰ Christian, hrabě von Krockow (1927 - 2002), byl příslušníkem staré pomořanské šlechtické rodiny. Christian von Krockow. *Unser Kaiser : Glanz und Sturz der Monarchie ; mit historischen Postkarten aus der Sammlung Jürgen Christen.* (Braunschweig : Westermann, 1993). 124 s.

¹¹ Wolfgang J. Mommsen. "Kaiser Wilhelm II and German Politics", *Journal of Contemporary History* 25. č. 2/3 (květen-červen 1990): 294-295, <<http://www.jstor.org/pss/260734>> (staženo dne 11.9.2011).

¹² Ibid. s. 295.

¹³ Viz příloha č. 1.

¹⁴ Hans-Ulrich Wehler. *Das deutsche Kaiserreich 1871 - 1918* (Göttingen : Vandenhoeck & Ruprecht, 1994), 62.

extrému, tj. k Vilémovi jako stínu císaře. Ke komparaci se dvorem Ludvíka XIV. přispívá i Röhlovo hodnocení dvorské společnosti posledního německého císaře.¹⁵ Věnuje se zejména uspořádání dvorských úředníků, jehož složitost předčila, až na habsburský dvůr, všechny další evropské monarchie. Lze ji tak skutečně srovnávat pouze s francouzským *ancien régime*. Mommsen v rámci tohoto extrému konstatuje, že i přes to, že lze takto o Vilémovi II. psát, nebyl schopen pracovat tak usilovně, aby ideál absolutistického monarchy naplnil. Myšlenka nepokrytého oslavování císařovy osoby je vypátratelná ještě po druhé světové válce. Mnou vybraní autoři se zmiňují ve svých dílech zejména o Erichu von Eyckovi, který takto nekritický přístup zastával. Právě ono přeceňování osoby Viléma II., ať už se jedná o panovnickou moc nebo o myšlenku uzurpace vlády, se stává centrem kritiky pozdějších autorů. Mezi knihami, vybranými pro tuto práci nefiguruje žádný autor, který by mohl být bezvýhradně zařazen do 1. kategorie dle Mommsenova dělení. Důvodem je zejména to, že přijetí posledního německého císaře za hrdinu přelomu 19. a 20. století vyžaduje naprosté ignorování momentů, v nichž prokazatelně chyboval, jak dokazují i dobové prameny, použité jinými autory.¹⁶ Tento "nevědecký" přístup osoby Viléma II. neomlouvá ani fakt, že někteří autoři psali o císaři oslavně i proto, že byli jeho osobou skutečně okouzleni a možnou kritiku si ani nepřipouštěli. Zdůvodnění, proč jsem po roce 1989 nenašel autora, patřícího do 1. kategorie lze zdůvodnit tím, že se moderní historiografie snaží o zpracování, oproštěné od politických tlaků či ideologických proudů jakým byl např. nacionalismus a důsledný autokritický postoj ke zkoumanému problému. Navíc existuje větší interakce mezi jednotlivými badateli, tudíž jsou vzájemně podrobeni kritice ze strany svých kolegů, což má, dle mého názoru, rovněž vliv na jejich dílo. I mezi vybranými tituly pro tuto práci existuje vztah vzájemného hodnocení a kritiky jednotlivých spisovatelů.

¹⁵ John C. G. Röhl. *Kaiser, Hof und Staat : Wilhelm II. und die deutsche Politik* (Nördlingen : C. H. Beck, 2007), 99-104.

¹⁶ Příkladem omylu, který Vilém II. během své vlády udělal může být například tzv. "Krügerdepesche", permanentní ignorování protokolárních náležitostí. Za omyl jeho vlády lze považovat i velmi chladný přístup k precizně vybudovanému Bismarckově systému spojeneckých svazků.

2.2. 2. kategorie - Vilém II. jako typický monarcha své doby

Druhá kategorii Mommsenova schématu lze označit za určitý most mezi oběma extrémny zbývajícími dvou přístupů. Jedná se o určitý typ kompromisního řešení mezi oslavováním a opomíjením císaře Viléma II. Tato kategorie vychází z teze, že imperiální Německo se vyvíjelo de facto stejným způsobem jako jiné evropské státy své doby. Bylo tedy průmyslovým státem, stojícím na ústavních základech. Stejně tak je důležité, že ani monarchové, kteří tuto dobu opanovali, v celkovém důsledku nijak nepřekračovali hranice, jež jim byly ústavou a politickým systémem dány. Jednalo se o typické představitele své doby. Druhá kategorie ovšem ve své kompromisnosti připouští, že monarchové přelomu 19. a 20. století měli svá specifika, která je třeba respektovat. Protože je ale měli všichni, tyto odchylky se navzájem vyrušují. Tato kategorií je svou definicí rovněž velmi obsáhlá, ale ani tak do ní nelze literaturu, resp. konstrukty císaře Viléma II. bezvýhradně zařazovat.

2.3. 3. kategorie - Vilém II. jako loutka mocenských struktur

Třetí kategorie, uvedená Mommsenem v jeho článku, je zrcadlovým opakem kategorie první. Z tohoto konstatování vyplývá, že i tato část dělení je svým zaměřením extrémní. Císař Vilém II. byl podle této kategorie pouhou loutkou, která sice měla rozsáhlé formální ústavní pravomoci, ale sama jich nebyla schopna využít. Faktickou moc a vládu nad celým imperiálním Německem vykonávala hrstka vojenských a byrokratických špiček, která císaře neustále udržovala v pouhé iluzi, že vládu vykonává on sám. V souvislosti s touto skupinou se častěji než jinde objevuje pojem "*Liebensberger Freundeskreis*".¹⁷ Skutečný vznik této kategorie lze zařadit již do doby vládnutí Viléma II., stejně jako tomu bylo u kategorie číslo jedna. Ač se na první pohled bude zdát toto zjištění jako paradox, je snadno vysvětlitelné. Pokud existuje nějaký extrémní názor, který je na veřejnosti prosazován, je logické, že se k němu vytvoří

¹⁷ Zmínit můžeme například Phillipa von Eulenburga, Kuna, hraběte von Moltke či Bernarda von Büllowa. Jednalo se o spolek přátel, kteří obklopovali císaře Viléma II. a byli jeho důvěrníky a v podstatě také rádci. Někteří autoři vychází z toho, že právě v kruhu těchto přátel se mohla utvářet či projevat Vilémova homosexualita.

rychle názorový protipól, který bude stejně extrémní, aby se vůči němu mohl dobře vymezit. Jako příklad mimo názoru na císaře Viléma lze uvést například hodnocení politik Adolfa Hitlera ještě před jeho nástupem k moci. Stejný názorový protipól najdeme i u komunistických vůdců, i když jejich negativní hodnocení bylo programově potlačováno. U Viléma II. se jednalo zejména o kritiku ze strany socialistických uskupení, které iritoval vliv konzervativních a vojenských špiček na politiku říše. Můžeme pouze spekulovat, zda se jednalo o kritiku naprosto objektivní nebo zda byla také podložena jistou závistí a chtíčem po vlastním vlivu na císaře.

Mezi autory, kteří zastávají při hodnocení vlády císaře Viléma II. tento názor patří i sám Wolfgang Mommsen. Nelze ale říct, že by do kategorie zapadal bezvýhradně.

3. Císař Vilém II. vybraných autorů po roce 1989

3.1. J. C. G. Röhl a "*Kaiser, Hof und Staat*"

J.C.G. Röhl¹⁸ je jedním z nejznámějších jmen, která se pojí s historiografií o Vilémovi II. Pro účely této práce byla vybrána jeho kniha o Vilémovi II. a německé politice. Vydání pochází z roku 2007, ač byla kniha publikována již několikrát dříve. Toto vydání od C. H. Beck je ale rozšířeno a upraveno. Jak sám Röhl konstatuje, jde o souhrn několika samostatných studií.¹⁹ Ty ale i přes to vytváří kompaktní celek, obsahující veškeré informace a interpretace témat, jež byly zvoleny v mé práci jako rozhodující momenty. Röhlovo dílo je navíc souhrnnější studií Viléma II., kterou později rozvedl ve své rozsáhlé trilogii o posledním německém císaři.²⁰ Na Röhlův konstrukt Viléma II. ve svém článku odkazuje i Wolfgang Mommsen, přičemž ho řadí do první kategorie. "*...rovnala se osobní vláda efektivní uzurpaci moci*

¹⁸ Viz příloha č. 2.

¹⁹ John C. G. Röhl. *Kaiser, Hof und Staat : Wilhelm II. und die deutsche Politik* (Nördlingen : C. H. Beck, 2007), 9.

²⁰ Blíže John C. G. Röhl. *Wilhelm II. : Die Jugend des Kaisers, 1859–1888* (München : C. H. Beck, 1993). 980 s.

John C. G. Röhl. *Wilhelm II. : Der Aufbau der persönlichen Monarchie : 1888 - 1900* (München : C. H. Beck, 2001). 1437 s.

John C. G. Röhl. *Wilhelm II. : Der Weg in den Abgrund : 1900 - 1941* (München : C. H. Beck, 2008). 1611 s.

*císařem?...někteří současní autoři, např. John Röhl věří, že je tomu tak..."*²¹ Je to ale skutečně pravda?

Pro celkové zhodnocení Röhlova konstruktů začneme u jeho analýzy císařových předpokladů vládnout. Jde zejména o studie jedna, dva a částečně také tři. Röhl postupuje při císařově charakteristice nanejvýš systematicky a bodově jmenuje jeho nejdůležitější vlastnosti, které měly vliv na jeho pozdější vládu. Jednalo se zejména o neúnavnost, která ale byla spojena se silnou těkavostí a nestálostí. Další vlastností, kterou Röhl jednoznačně odsuzuje, bylo císařovo přehnané sebevědomí, které mu znemožňovalo "*konstruktivní kritiku*." Röhl přejímá označení "Cäsarenwahnsinn", jež používali již císařovi současníci.²² S přehnaným sebepřeceňováním se do autorovy kritiky dostává také Vilémův dar, vidět všechno tak, jak by to chtěl sám mít. Další osudnou vlastností, ovlivňující vládu Viléma II. byla jeho pomstychtivost a nenávisť vůči schopným a sebevědomým lidem v jeho okolí. Röhl zmiňuje i císařovu zálibu v sadistickém humoru, doloženou několika příhodami²³. Konečně píše o jeho nepřekonatelné zálibě v uniformách, kterou autor dále rozvádí ve vztahu k Vilémově mládí. Vilémův úzký vztah k armádě a uniformám se formoval již v útlém věku, protože Vilém se cítil i díky pozici svých rodičů méněcenný, a to z důvodu svých vrozených postižení.²⁴ Jeho jedinou útěchou proto byla armáda, kde existovala přísná hierarchie, která nedovolovala různé společenské excesy a navíc uniforma sjednocovala postavení všech vojáků a smazávala Vilémovy vady. Právě proto, že armáda svou podstatou anulovala princovu a později císařovu zvláštnost, si ji Vilém tak zamiloval. Röhl zároveň přiznává, že Vilém mohl mít sklony k homosexualitě, které ovšem navenek nikdy nemohl projevit, a tak se lze domnívat, že se je snažil skrývat oním přehnaným velikášstvím.²⁵ Röhl se také prostřednictvím Vilémova nejbližšího přítele Phillipa zu Eulenburg vyjadřuje k císařově duševnímu stavu, který rozhodně nebyl v pořádku. Autor ve své studii nikdy explicitně nehodnotí a nekonstatuje, že Vilém byl neschopný vlády. Tento konstrukt lze ale implicitně dovodit z toho, které jeho vlastnosti jsou vyzdvihovány, jaké příklady z císařova života Röhl jmenuje apod. Navíc vzhledem k

²¹ Wolfgang J. Mommsen. "Kaiser Wilhelm II and German Politics", *Journal of Contemporary History* 25. č. 2/3 (květen-červen 1990): 294-295, <<http://www.jstor.org/pss/260734>> (staženo dne 11.9.2011).

²² John C. G. Röhl. *Kaiser, Hof und Staat : Wilhelm II. und die deutsche Politik* (Nördlingen : C. H. Beck, 2007), 20.

²³ Ibid. s. 23 - 24.

²⁴ Ibid. s. 34.

²⁵ Ibid. s. 28 - 29.

faktu, že Röhl věnoval této Vilémově charakteristice samostatnou studii, je jasné, že nepovažuje zmíněné problémy za opominutelné, tak jak to naznačuje například samotný Mommsen.²⁶

Vztah císaře a jeho kancléřů v Röhlově knize vystupuje opakovaně na různých místech a v různých studiích. Základní Röhlovou tezí je to, že vztah obou subjektů se v průběhu vlády Viléma II. měnil a byl závislý zejména na schopnostech a způsobu vystupování daného kancléře. Röhl nezpochybňuje snahu Viléma II. vytvořit tzv. osobní vládu, ale již v úvodu přirovnává takové pokusy ke snahám krále Karla I. Anglického a Karla X. Francouzského. U všech tří se sice projevovala silná touha po absolutní moci, kterou ale nikdo z nich nebyl schopen uvést v život.²⁷ Zde se ztotožňuje s názorem, který si za svůj bere Hans Ulrich Wehler, o němž bude práce pojednávat později.²⁸ Distancuje se ovšem od Wehlerova označení "*Schattenkaiser*", protože Viléma II. už jen na základě jeho ústavních pravomocí považuje za klíčovou postavu imperiálního Německa. Röhl rovněž nahrazuje v historiografii do té doby běžný pojem "osobní vláda" pojmem "*Königsmechanismus*", jenž přebírá od sociologa Norberta Eliase.²⁹ V tomto pojetí je hlavním cílem monarchie spíše snaha stát se absolutním arbitrem veškerých politických otázek a sporů mezi elitami státu, než absolutní samovláda. Röhl ve vztahu císař a kancléř upřednostňuje monarchu, zejména pro jeho ústavní moc vůči kancléři, ale nevyklučuje, že by na císaře působily zájmové kliky. Naopak je toho názoru, že podobná zájmová uskupení existují, ať už jde o armádu či průmyslníky. Ty mezi sebou bojují o přízeň a náklonnost císaře. Zároveň uznává i císařovu vlastní ambici a aktivitu, pro což může být příkladem teze, že Vilém II. byl spolustrůjcem Tirpitzova plánu a nikoliv jen jeho pouhým recipientem.³⁰ Uvádí zásadní princip, na němž stál

²⁶ Wolfgang J. Mommsen. "Kaiser Wilhelm II and German Politics", *Journal of Contemporary History* 25. č. 2/3 (květen-červen 1990): 291, <<http://www.jstor.org/pss/260734>> (staženo dne 11.9.2011).

²⁷ John C. G. Röhl. *Kaiser, Hof und Staat : Wilhelm II. und die deutsche Politik* (Nördlingen : C. H. Beck, 2007), 119.

²⁸ Hans-Ulrich Wehler. *Das deutsche Kaiserreich 1871 - 1918* (Göttingen : Vandenhoeck & Ruprecht, 1994), 69 - 70.

²⁹ Norbert Elias. *Die höfische Gesellschaft : Untersuchungen zur Soziologie des Königtums und der höfischen Aristokratie, mit einer Einleitung: Soziologie und Geschichtswissenschaft.* (Neuwied : Leuchterhand, 1975). 456 s. Jedná se zejména o strany 39ff. a 185ff.

³⁰ John C. G. Röhl. *Kaiser, Hof und Staat : Wilhelm II. und die deutsche Politik* (Nördlingen : C. H. Beck, 2007), 129.

vztah obou subjektů po celou dobu Vilémovi vlády. Jednalo se o tzv. *"nejvyšší důvěru"*, kterou musel kancléř požívat, aby mohl vykonávat svou politiku.³¹

Na tomto principu se zhroutila vláda kancléře von Caprivioho, jenž začal být považován za příliš sebevědomého a tvrdohlavého a začal tak znechucovat císaře. Stejným způsobem dopadl i kancléř zu Hohenlohe-Schillingfürst, který začal cítit potřebu být zprostředkovatelem oficiální politiky Reichstagu. To ovšem nekorespondovalo s představou oddaného spolupracovníka, kterou měl Vilém II. Zde se jasně projevuje Röhlem kritizované přehnané sebevědomí císaře a neochota připustit názory a snahy jiných. Jako krále, který zcela ovládl princip *"nejvyšší důvěry"* Röhl označuje kancléře von Büllowa. Ten ho naprosto pochopil a využil, a tudíž mu bylo umožněno začít tvořit tzv. novou světovou politiku. A právě toto je doba, na kterou někteří autoři kladou velký důraz, protože během ní lze skutečně označit císaře za člověka, který se nechá manipulovat pomocí pochlebování a lichotek. Tím se potom vytváří obraz neschopného ovladatelného monarchy ve smyslu třetí kategorie Mommsenovy kategorie. Röhl ale zároveň konstatuje, že ztráty důvěry se dostalo i von Büllowovi, jenž v průběhu doby přestal klást důraz na zachování absolutní důvěry ve prospěch vlastních plánů. A to se mu stalo osudným.³² Röhlův konstrukt spočívá v tom, že kancléř musel být osobou daleko inteligentnější a velmi opatrnou, aby mohl konat svou politiku pod obalem neustálých lichotek a dojmu, že vše činí císař sám. Jak se ale ukázalo, vždy došlo ze strany kancléřů k chybě, která vedla u císaře k probuzení žárlivosti či nenávisti a následnému pádu nejvyššího úředníka a byl to tedy Vilém, kdo tzv. "řekl poslední slovo."

V otázce podílu vinny na první světové válce rozkládá autor odpovědnost rovnoměrně na různé společenské elity imperiálního Německa. Za klíčovou považuje Röhl schůzku nejvyššího armádního velení, která proběhla na sklonku roku 1912. Zde je konstatováno, že císař Vilém otevřeně přiznal možnou globální válku, a to v návaznosti na výrok Anglie, že: *"když napadneme Francii, bezpodmínečně se dá na stranu Francie, jelikož Anglie nemůže strpět, aby byla v Evropě narušena rovnost sil."*³³ Vilém II. tedy s válkou zcela nepochybně počítal, otázka se ovšem přenesla na to, kdy k ní dojde. Problém začátku války byl problémem kliky pozemního vojska, jež byla zastupována generálem von Moltkem a strany námořního vojska, kterou reprezentoval veloadmirál

³¹ Ibid. s. 131.

³² Ibid. s. 135 - 136.

³³ Jedná se o zprávu velvyslance v Londýně, knížete Lichnowského. Ibid. s. 175.

von Tirpitz. Schůzka v prosinci 1912 proběhla s vyloučením politické špičky, ovšem Röhl dochází k závěru, že kancléř von Bethmann-Hollweg byl o celém jednání velmi dobře zpraven, a proto nelze jeho konečnou odpovědnost nijak zmenšovat. Odpovědnost císaře Viléma spočívala především v jeho iluzi dynastické sounáležitosti evropských monarchií a iluzi ideové. Jeho představa boje Germánů proti Slovanům a Galům byla značně vzdálena realitě a rozhodně neměla být aplikována jako linie zahraniční politiky, k čemuž ale nakonec právě z popudu císaře došlo.³⁴ Stejně zhoubně se projevila i jeho monarchická spřízněnost s habsburským arcidomem, která se projevovala ve nepokryté podpoře rakousko-uherské agresivní politiky na Balkáně. Röhl ovšem odmítá Mommsenovu tezi, že za první světovou válkou stojí pouze císař a jeho vojenská kamarila, přičemž zcela vylučuje účast politiků, jmenovitě kancléře von Bethmann-Hollwega. Naopak konstatuje, že bez politické podpory by ani nebyla možná příprava globálního konfliktu a rovněž dementuje tezi, že by von Bethmann-Hollweg nebyl informován vůbec nebo se zpožděním o různých rozhodnutích císaře a jeho vojenské kliky. Naopak je toho názoru, že politické vedení bez jakýchkoliv námitek přijímalo císařovy příkazy, jež byly beze zbytku plněny.

Röhl tedy rozšiřuje odpovědnost za první světovou válku na všechny vůdčí elity imperiálního Německa a poukazuje na to, že neexistoval v podstatě zásadní rozpor v tom, zda má dojít k válce, ale kdy a proti komu k ní má dojít.³⁵ V tomto politicko-vojenském konsensu byl císař Vilém II. a další špičky Německa podporovány velmi ochotně i ze strany soukromých subjektů, jmenovitě například německých bank. V otázce rozpoutání války vidí autor i podíl vinny na straně Viléma II.. Nijak ho ovšem nepovyšuje na odpovědnost dalších subjektů a nečiní ho tedy nějak výjimečným. Röhl sice opět naznačuje císařovu rozhodčí pozici v celém procesu příprav, ale ta byla dle jeho názoru zcela v konsensu s armádním a posléze i politickým vedením země, které mohlo, pokud by existovala vůle, situaci ovlivnit.³⁶ Jako rozhodující se u vinny Viléma II. ukázala Röhllem rozebraná osobnost císaře, založená na iluzorních představách o spojení starého a nového světa, která se ukázala jako destruktivní.

Röhl se z celkového pohledu k otázce postavení Viléma II. v německých dějinách staví tak, že císaři jednoznačně přikládá klíčovou roli. Tu demonstruje

³⁴ Ibid. s. 187-188.

³⁵ John C. G. Röhl. *Kaiser, Hof und Staat : Wilhelm II. und die deutsche Politik* (Nördlingen : C. H. Beck, 2007), 196ff.

³⁶ Ibid. s. 202.

například na zvláštních vztazích císaře, byrokratů a na principu "*nejvyšší důvěry*". Zároveň věnuje značnou pozornost císařovým psychickým a fyzickým předpokladům vládnutí, přičemž shledává Viléma II. za člověka, pro vládu ne zcela schopného. Nedochází ovšem k závěru, že by Vilém II. byl sám o sobě nějakým výjimečným monarchou, tak jako tomu bylo například v případě Ludvíka XIV. V kombinaci s autokraticky psanou německou ústavou³⁷ měl ale Vilém II. možnost vystupovat a rozhodovat výrazněji, což nebylo vzhledem k jeho předpokladům vládnout ideální, a to ho před jinými monarchy tehdejší Evropy staví na zvláštní stupínek. Röhl ale konstatuje, že Wilhelminismus jako éra německých dějin se nezrodila díky Vilémově naprosté unikátnosti, ale díky unikátnosti předchozí éry Bismarckovy.³⁸ V rámci Mommsenova schématu je tedy nejednoznačné určit, v jaké kategorii by měl J.C.G. Röhl být. Nelze úplně souhlasit s Mommsenovým tvrzením, že Röhlův přístup je ukázkou první kategorie, tedy uzurpace moci císařem a jeho výjimečnosti, a to v jakémkoliv ohledu. Toto zařazení vylučuje zejména Röhlův objektivní přístup k otázce odpovědnosti za první světovou válku. Röhl by sice mohl v první kategorii být, je ale třeba upozornit na to, že to neplatí bez výhrad, a že Röhlův postoj Mommsenovo základní schéma i přesahuje. Viléma II. totiž neoznačuje ani za geniálního absolutního vládce, jelikož to nemohlo být ústavně konformní, ani za uzurpátora vlády konstituční monarchie. Byl spíše snílkem, který žil v představě, že vybuduje moderní všemocnou absolutistickou německou říši, což bylo ovšem v přímém protikladu se soudobým uvažováním jiných států. Vilém II. se při budování svého absolutismu dostal v podstatě pouze k vybudování náročné dvorské hierarchie po vzoru krále Slunce, ale jeho sen byl reálně neuskutečnitelný a měl pouze zhoubné politické důsledky, když se ho Vilém II. snažil vnutit i jiným národům a státům.

³⁷ Viz příloha č. 1.

³⁸ John C. G. Röhl. *Kaiser, Hof und Staat : Wilhelm II. und die deutsche Politik* (Nördlingen : C. H. Beck, 2007), 16.

3.2. Hans Ulrich Wehler a " Das deutsche Kaiserreich 1871 - 1918"

Tato kniha sice není explicitně monografií o životě a vládě Viléma II., ale vzhledem k faktu, že se Hans Ulrich Wehler³⁹ zabývá samostatně politickým systémem před Vilémem II. a po něm, a císař Vilém II. navíc vládl Německé říši nejdéle⁴⁰, je tato kniha pro práci zcela relevantní. Wehlerovu knihu také ve své práci používá i J. C. G. Röhl jakou součást svého odlišného vymezení se při hodnocení Viléma II.

Protože je Wehlerova kniha zaměřena na německé imperiální dějiny obecně, hůře lze vystopovat přímý odkaz vztahující se k prvnímu parametru hodnocení císaře, a sice jeho charakteru a předpokladům vládnout. To je také nedostatek, který musí být v celkovém zhodnocení zohledněn. Wehler stručně označuje císaře za panovníka neschopného vládnout.⁴¹ Jinak se ale k jeho charakteru zvláštním způsobem nevyjadřuje, tak jak je tomu u jiných autorů. Implicitně však lze dovodit, že Wehler, vzhledem ke svému přístupu k císaři Vilémovi, považuje jeho osobu za slabou, a to zejména po psychické stránce. Císař Vilém, jak Wehler ukazuje v jeho vztahu ke kancléřům a k politice, byl osobou, často měnící své názory, jež se nechávala obklopovat lichotníky. Ti císaři našeptali své vlastní politické priority, které posléze císař pouze deklaroval jako své vlastní, v domnění své velikosti.⁴² Wehler píše o Vilémovi II. pouze jako o "*stínu císaře*". a celý systém, který vznikl za jeho vlády označuje za "*autoritární polykracii bez koordinace*".⁴³ Za tu Wehler označuje neustálý boj o moc mezi politickými a vojenskými strukturami, přičemž jednoznačné vítězství ve vlivu na politiku a císaře přiznává elitám vojenským.

Pokud budeme sledovat Wehlerův popis vztahu císaře Viléma II. a jeho kancléřů, zakládá jejich vztah na faktu, že císař má nepopíratelně vyšší ústavní postavení⁴⁴, než kancléř, a proto mezi nimi nedochází k výrazným konfliktům, jelikož

³⁹ Viz příloha č. 2.

⁴⁰ První německým císařem byl Vilém I. (1871 - 1888), druhým byl otec Viléma II. Friedrich III. (1888) a konečně samotný Vilém II. (1888 - 1918).

⁴¹Hans-Ulrich Wehler. *Das deutsche Kaiserreich 1871 - 1918* (Göttingen : Vandenhoeck & Ruprecht, 1994), 157.

⁴²Ibid.

⁴³Ibid.

⁴⁴ Viz příloha č. 1.

jsou kancléři vyměněni dříve, než by k nim dojít mohlo. Výjimku tvoří Bernard von Bülow, o němž Wehler hovoří jako o manipulátorovi, který se dokázal přizpůsobit. Slabé postavení politiky jako celku, a tedy i poměru kancléře vůči císaři Wehler zdůvodňuje silnou pruskou vojenskou tradicí, která vévodila německému prostoru od doby Friedricha Velikého.⁴⁵ Wehler odsunuje význam kancléřů na druhou kolej, a to zejména proto, že do popředí staví anonymní masu vojenských špiček. Mezi nimi vynikali především jména velkoadmirála von Tirpitze, kterého Wehler považuje za vůdčí postavu militaristické manipulace císaře, ale jsou zde i další jména jako například generál von Moltke či admirál von Heeringen.

Právě dominance abstraktních vládnoucích struktur, které měli zásadní vliv na císaře Viléma II., nebo dokonce zásadní vliv bez účasti císaře, se nejlépe ukazuje v otázce rozpoutání světové války. Wehler při své analýze "*Kriegschuldfrage*" vychází z faktu, že celá Evropa byla ovládána ideologií imperialismu a Německo v tomto ohledu nehrálo žádnou zvláštní roli.⁴⁶ Samotným přijetím této teze tedy rozkládá vinu, která by mohla být přiřknuta císaři Vilémovi II., na všechny evropské státy rovnoměrně. Wehler trvá na své argumentační linii o roli císaře Viléma II. Protože označuje císaře Viléma za stínového císaře, nemůže mu být podle něj přiznána ani rozhodující vinna na rozpoutání první světové války. Naopak opět vyzdvihuje roli spojeneckého systému, který selhal jako celek, a v němž si byly všechny strany předem plně vědomy toho, jaké následky bude programové vytváření dvou soupeřících táborů mít. Dokonce přirovnává situaci před první světovou válkou k situaci po roce 1945 a označuje ji za studenou válku.⁴⁷ O tom, nakolik je Wehlerovo konstatování opodstatněné, lze ovšem vést diskuzi. Wehlerovo pojetí vinny za první světovou válku tedy odsouvá císaře Viléma II. zcela mimo okruh důležitých osob a koncentruje se na abstraktní pojmy jako jsou "*kruhy v říši*" či "*konzervativci*". Německá míra vinny na rozpoutání světového konfliktu je Wehlerem přenášena na "vůdčí vrstvy", které se nebyly schopny vyrovnat s rychle se demokratizujícím světem počátku 20. století.⁴⁸

Když shrneme Wehlerovo pojetí císaře Viléma II. v jeho knize, vystupuje na povrch opět slovo stín. Jméno císaře a jeho činy jsou v autorově díle smývány a

⁴⁵Hans-Ulrich Wehler. *Das deutsche Kaiserreich 1871 - 1918* (Göttingen : Vandenhoeck & Ruprecht, 1994), 157.

⁴⁶Hans-Ulrich Wehler. *Das deutsche Kaiserreich 1871 - 1918* (Göttingen : Vandenhoeck & Ruprecht, 1994), 171 - 172.

⁴⁷Ibid. s. 194.

⁴⁸Ibid. s. 198ff.

nahrazovány výrazy jako mocenské centrum, politici, skupiny či názvem Berlín. Vilém II. je velmi málo skloňován i v kapitolách, kde mu jiní autoři přiznávají velmi silnou pozici. Jedná se například o doktrínu militarismu, tvorbu válečné flotily imperiálního Německa či zahraniční politiku, v níž byl poslední německý císař nepochybně velmi aktivní, i když nekoncentrovaně a mnohdy neúspěšně. Wehler tedy naprosto popírá jakékoliv náznaky vzniku osobní vlády císaře Viléma II. a vytváří z něj pouze reprezentativní figuru bez faktického vlivu. Svým hodnocením zejména v přístupu k první světové válce by šlo polemizovat o tom, zda nelze Wehlera zařadit do druhé kategorie. Oba další momenty, které jsou ale výše rozebrány dostatečně podpiřejí argument, že je císař ve Wehlerově pojetí zcela opomíjen a má pouze formální význam.

Kniha je komplexním pohledem na německé imperiální dějiny. Nekopíruje ovšem chronologický vývoj Německa po roce 1871. Wehler vytváří jednotlivé skupiny problematiky jako např. vládní model, politika, ekonomika, imperialismus a tím dle mého názoru vytváří implicitně velký prostor pro to, aby mohl hodnotit kroky císaře Viléma. Wehler tak ovšem s ohledem na své pojetí císaře nečiní, čímž umocňuje dojem, že se Vilém II. v německých dějinách naprosto ztrácí. Na základě výše zmíněných závěrů a konstatování je kategorií, do níž by mohla být dle Mommsena Wehlerova kniha zařazena, nejvhodnější kategorie poslední.

3.3. Wolfgang J. Mommsen "War der Kaiser an allem schuld"

V rámci práce, jejíž základ vychází z Mommsenova článku by bylo velkou chybou neuvést alespoň jednu knihu, která jeho konstrukt císaře Viléma II. ukazuje blíže. Mommsen je autorem mnoha knih, které se přímo anebo v rámci imperiálních dějin Německa poslednímu německému císaři věnují.⁴⁹ Jeho poslední kniha se zaměřuje na osobu císaře Viléma II. konkrétně. Již z názvu vyplývá, jakým směrem se Mommsen ve svém konstrutu a interpretaci bude ubírat. Na rozdíl od Röhla s jeho souborem studií a Wehlera, jehož interpretace je zahrnuta do obecných německých dějin, je Mommsenovo dílo ucelenou monografií. Lze pozorovat, že se autor vymezuje zejména

⁴⁹Lze uvést například Wolfgang J. Mommsen. *Bürgerstolz und Weltmachtstreben : Deutschland unter Wilhelm II. 1890 bis 1918* (Berlin : Propyläen Verlag, 1995). 946 s.

vůči Röhlovi. Mommsen svou knihu dělí na přesně časově ohraničené úseky, v nichž dochází k různým závěrům o císařově osobě a jeho okolí. Celá monografie je také významným rozšířením článku, z něhož tato práce vychází při určení základních kategorií.

W. Mommsen stejně jako jiní autoři identifikuje ve své knize císařovy předpoklady vládnout a jeho vlastnosti. Nečiní tak ovšem jednorázově jako například Röhl, ale průběžně a mnohdy využívá citace Vilémových současníků. Ve shodě s J.C.G.Röhlem je i pro Mommsena císař Vilém II. důležitou osobností přelomu 19. a 20. století. Opět se zde objevuje výčet vlastností, jakými jsou nestálost, bezohlednost, impulsivnost či iluzorní představy o vlastních schopnostech a o vlastním vlivu. Mommsen charakterizuje osobnost slovy Friedricha von Holsteina. "*Princ nemá žádnou výdrž, chce být pouze baven. I z vojenského života ho zajímá vlastně jenom barvená uniforma a pochody ulicemi za znění hudby. Věří, že je Friedrichem Velikým, nemá ale ani jeho nadání, ani jeho znalosti.*"⁵⁰ Autor označuje císaře za "*Viléma Náhlého*"⁵¹ a vyčítá mu, že sleduje politiku pouze z pohledu vojáka, přičemž se příliš nechává unášet machiavellistickým myšlením. Velmi pregnantně autor také uvádí iluzorní představu císaře o jeho vlivu v politice, zakládající se na dynastických svazích a jeho diplomatickou bezohlednost.⁵² Mommsen dochází ke konstatování, že se za všemi císařovými projevy skrýval hluboký pocit méněcennosti, který vznikl výchovou a jeho dětstvím. Vilém II. se vyvinul ve slabou přetvařující se osobnost, která měla potřebu svou skrývanou méněcennost maskovat snahou zavděčit se národu a stát se jeho miláčkem.⁵³ I přes to, že autor přisuzuje Vilémovi mnoho negativ, nevidí v nich tak zásadní význam jako například Röhl. Nesnaží se ale ani význam jeho osobnosti zcela bagatelizovat, což se ukazuje na jeho vztahu ke kancléřům, resp. vládnoucím elitám Německé říše.

Wolfgang J. Mommsen. *Grossmachtstellung und Weltpolitik : die Außenpolitik des Deutschen Reiches 1870 bis 1914* (Berlin : Ullstein, 1993). 360 s.

⁵⁰ Wolfgang J. Mommsen. *War der Kaiser an allem schuld? : Wilhelm II. und die preußisch- deutschen Machteliten* (Berlin: Propyläen, 2002), 19 - 20.

⁵¹Ibid. s. 18.

⁵²Příkladem je událost, jež se stala při císařově návštěvě Vídně. Vilém II. vyjádřil přání, aby jeho švagr Eduard, princ z Walesu, nebyl během císařovy návštěvy ve Vídni přítomen. To bylo pro prince z Walesu příkrou urážkou. Bez ohledu na tento konflikt císař Vilém příští rok ohlásil v Londýně svou návštěvu, přičemž mu zpočátku královna Viktorie odmítla zaslat oficiální pozvání.

⁵³Wolfgang J. Mommsen. "Kaiser Wilhelm II and German Politics", *Journal of Contemporary History* 25. č. 2/3 (květen-červen 1990): 313, <<http://www.jstor.org/pss/260734>> (staženo dne 18.9.2011).

Vztahem císaře a kancléřů se Mommsen zabývá poměrně podrobně. V podstatě má každý kancléř sou vlastní kapitolu, přičemž Mommsen odvozuje Vilémův vliv a faktickou moc od toho, který kancléř byl právě v úřadu. Mommsen vychází z teze, že zmíněný osobní regiment, tedy císařovo okolí představovalo určitou neměnnou substancí, jež není vázána na osobnost monarchy, nýbrž na jeho úřad, ať už se jedná o rádce či o ministry. Pro srovnání lze uvést, že i největší absolutista Ludvík XIV. měl svou kamarilu, složenou zejména z princů královské krve⁵⁴ a nejvyšší šlechty. Podstatné podle Mommsena ale je, jak tato substance ovlivňuje osobu monarchy a jaký je jí ponechán faktický vliv. Na základě tohoto lze autorovu analýzu vztahu císaře a kancléřů rozdělit na dvě poloviny. První jsou léta kancléřů von Capriviho a von Hohenloheho, kdy Mommsen císařův osobní regiment označuje za pozitivní. Dalším obdobím je potom vláda kancléřů von Büllowa a posléze von Bethmann-Hollwega, které vymezuje jako negativní. Mommsen je zcela ve shodě s Röhlem, pokud jde o konstatování, že císař Vilém II. měl touhu dosáhnout samovlády, přičemž kancléři von Caprivi a von Hohenlohe se měli stát překlenovacím můstkem k dosažení tohoto cíle.

Mommsen sleduje zásadní vliv císařova okolí, zejména Phillipa von Eulenburga a "*Liebensberského kruhu*"⁵⁵ při utváření politiky po roce 1890. Například volba kancléře von Hohenloheho byla čistě Eulenburgovou iniciativou.⁵⁶ Dochází k závěru, že císař se skutečně snaží prosadit svůj koncept samovlády, který posléze ztroskotává a je v něm podporován ze strany svého okolí, svého osobního regimentu. Tuto samotnou podporu císařových postojů vidí Mommsen jako pozitivní, i když se vymezuje vůči důsledkům, mezi něž měla patřit dominance autokratického prvku vlády a vznik plebiscitního císařství bez prvku demokratického zastoupení.⁵⁷ V tomto ohledu se přibližuje charakteristikám Hanse Wehlera, jelikož při naplnění onoho zmíněného konceptu by vlastně vznikl útvar, podobný napoleonskému císařství rané doby. Císařův

⁵⁴ Jednalo se o zvláštní titul u francouzského dvora. Za prince královské krve mohli být označeni pouze příslušníci nevládnoucích linií královské dynastie. Po nástupu Bourbonů se jednalo zejména o následující rody: Bourbon-Orleans, Bourbon-Condé, Bourbon-Conti a Bourbon-Vendome.

⁵⁵ Jednalo se o spolek přátel, kteří obklopovali císaře Viléma II. a byli jeho důvěrníky a v podstatě také rádci. Někteří autoři vychází z toho, že právě v kruhu těchto přátel se mohla utvářet či projevat Vilémova homosexualita.

Bližší k tématu císařova okolí: Isabel V. Hull: *The entourage of Kaiser Wilhelm II. 1888–1918* (Cambridge : Cambridge University Press, 1982). Vyšlo též v elektronické podobě po roce 1989.

⁵⁶ Wolfgang J. Mommsen. *War der Kaiser an allem schuld? : Wilhelm II. und die preußisch- deutschen Machteliten* (Berlin: Propyläen, 2002), 75.

⁵⁷ Ibid. s. 65ff.

určující vliv v období mezi léty 1890 a 1897 demonstruje autor na příkladu několikrát předkládané školské reformě, jež byla jedním z klíčových konfliktů mezi Vilémem a kancléřem von Caprivim.⁵⁸ Za negativní ovšem již v první půlce Vilémovi vlády považuje Mommsen fakt, že ve vojenských otázkách podléhal císař vždy vlivu armády a nenaslouchal nikdy politikům.

Druhé období, tzv. negativního osobního regimentu vidí Mommsen zejména v době vlády kancléře von Büllowa. Ze strany kancléře se jednalo podle autora vůči císaři o propočítanou manipulaci, kdy byl Vilém s ohledem na svou nestálou povahu odlákáván od důležitých problémů a byla mu vsugerována vůle kancléře von Büllowa, resp. jeho okolí, které bylo tvořeno zejména vojenskými elitami.⁵⁹ V tomto ohledu je třeba poukázat na rozdílný pohled W. Mommsena a J. Röhla, kteří oba na kancléře von Büllowa kladou důraz. Zatímco u Röhla figuruje princip "*nejvyšší důvěry*" a císař je vykonavatelem rozhodující moci, u Mommsena je hlavní figurou, implicitně i případným viníkem při chybě, kancléř, jelikož ten si prosazuje své názory. Musí ovšem splnit podmínku, že vsugeruje svůj názor císaři. A to se von Büllowovi dlouhou dobu dařilo. Mommsen označuje ono přesvědčování císaře kancléřem za insitucionalizaci císaře a jeho vlády.⁶⁰ Vlivem této politiky došlo k postupnému odbourání vlivu císaře na chod státu a v předvečer první světové války se mohl starat v podstatě "pouze" o vojenské záležitosti.

V tomto bodě dochází autor ještě k jednomu střetu s Röhlem, a sice ve své kritice „Königsmechanismu“⁶¹. Dochází k závěru, že Königsmechanismus, v němž hraje císař roli arbitra všech sporů v rámci politiky zde zcela selhal a císař byl naopak politickými spory zcela sevřen.⁶² Jeho faktickou bezmoc, která se postupně od roku 1897, kdy definitivně selhal pokus o osobní vládu, dokresluje i interpretce císařovy odpovědnosti na rozpoutání světové války.

V otázce odpovědnosti císaře Viléma II. za vypuknutí války graduje Mommsenovo postupné zeslabování významu německého monarchy. Ten byl již od

⁵⁸Ibid. s. 58.

⁵⁹Ibid. s. 100 - 101.

⁶⁰Wolfgang J. Mommsen. "Kaiser Wilhelm II and German Politics", *Journal of Contemporary History* 25. č. 2/3 (květen-červen 1990): 302, <<http://www.jstor.org/pss/260734>> (staženo dne 18.9.2011).

⁶¹Norbert Elias. *Die höfische Gesellschaft : Untersuchungen zur Soziologie des Königtums und der höfischen Aristokratie, mit einer Einleitung: Soziologie und Geschichtswissenschaft* (Neuwied : Leuchterhand, 1975), 39ff. a 185ff.

⁶²Wolfgang J. Mommsen. "Kaiser Wilhelm II and German Politics", *Journal of Contemporary History* 25. č. 2/3 (květen-červen 1990): 305, <<http://www.jstor.org/pss/260734>> (staženo dne 18.9.2011).

roku 1912 fixně vázán na svou jedinou prerogativu, kterou mu politika a jeho okolí nechalo, a tou byla armáda. Je tedy jasné, že zejména zde se ještě naplno prosazoval. Mommsen podotýká, že Vilém byl již v té době plně uzavřen ve své představě boje mezi Germány a Galsko-Slovanskou koalicí, což vyhovovalo jak politice občanské, tak vojenské. Nesouhlasí s Röhlem a jeho interpretací rozhodující role setkání v prosinci 1912. Naopak dochází k závěru, že tato schůzka přinesla pouze množství politických rozhodnutí, které byly příčinou pozdějších sporů mezi vojenskými špičkami a elitami civilními. Mommsen je toho názoru, že názorové konflikty německé politiky, které vedly k první světové válce jsou jasným příkladem selhání "Königsmechanismu". Hlavní odpovědnost však přikládá nikoliv císaři samotnému, ale spíše jeho konfliktnímu okolí a sekundárně i německému politickému systému, jehož semikonstituční charakter⁶³ sice mohl na jednu stranu zrodit druhého "Friedricha Velikého", to se ale v případě Viléma II. nestalo.

Celkový Mommsenův konstrukt vlivu císaře Viléma II. lze tedy vyjádřit lineárně klesající přímkou, která svého minima dosahuje po vypuknutí války, kdy monarcha předává svou faktickou moc vrchnímu velení armády. V jeho konstruktu se stejně jako i u jiných autorů objevuje vztah Vilémovy vlády a jeho předpokladů vládnout, ale Mommsen klade mnohem větší důraz na systémové parametry, jakými je například trvalá existence vlivné skupiny kolem monarchy, či německý semikonstituční systém, než na osobu monarchy jako takovou. Sám tedy přesahuje kategorie, které vymezil v roce 1990 ve svém článku. Pokud se totiž podíváme na Vilémův klesající faktický vliv, dá se dojít k závěru, že lze Mommsena zařadit do poslední kategorie. Mommsen ale tím, že klade důraz na chyby v systému, které umožnily jak projevení Vilémovi neschopnosti, tak uchopení moci jeho okolím, implicitně konstatuje, že by se při stejném systémovém nastavení mohla situace opakovat v jakékoliv jiné zemi.

⁶³K tomuto blíže Wolfgang J. Mommsen. *Der autoritäre Nationalstaat : Verfassung, Gesellschaft und Kultur im deutschen Kaiserreich* (Frankfurt am Main : Fischer Taschenbuch, 1990). 496 s.

3.4. "The Kaiser" editoři A. Mombauer a W. Deist⁶⁴

Další analyzovaná kniha je sborníkem studií o císaři Vilémovi II., který vyšel v roce 2004. Je třeba říci, že kniha vznikla jako uctění díla J. C. G. Röhl a byla mu věnována k jeho pětadesátým narozeninám. Z tohoto faktu lze dovozovat, že žádný z přispívatelů v knize nevyjadřuje diametrálně odlišný názor, než ve svém díle uvádí samotný Röhl. I přes to má kniha, editovaná Annikou Mombauer a Wilhelmem Deistem nový rozměr v přístupu, jakým je Vilém II. hodnocen a dostává tedy svému podtitulu "Nový výzkum role Viléma II..."⁶⁵ Kniha se jako celek specializuje především na pozdní léta Vilémovi vlády. Jednotliví autoři se koncentrují na určité konkrétní samostatně málo signifikantní momenty vlády posledního německého císaře a dovozují z nich příčiny a důsledky pro celkový průběh německých imperiálních dějin. Jelikož je kniha autorsky nekonzistentní⁶⁶, je nutná i úprava analytického přístupu při hledání konstruktů císaře. Hledání interpretační linie u každého přispívatele by nutně vedlo k roztržštění knihy jako celku a je tedy třeba najít určitou linii pro celou knihu. To lze následujícím způsobem. Je třeba vyhledat kapitoly, které se nejvíce zabývají daným analyzovaným momentem Vilémovy vlády a následně k nim případně připojit podpůrně kapitoly další.

První analyzovaný moment, tj. císařovy psychické a fyzické předpoklady vládnout se vinou všemi kapitolami, přičemž všichni autoři vycházejí z předpokladu císařovy neschopnosti vládnout, ale konstatují jeho velkou dynamičnost v rozhodovacím procesu, názorovou nestálost, nekoncentrovanost a kladení důrazu na osobní politiku a charisma. Již v úvodu Annika Mombauer a Wilhelm Deist určují základní směr knihy v tomto analyzovaném momentu, a sice, že Vilém II. byl velmi aktivním a činorodým monarchou, ať už mělo jeho konání jakékoliv dopady.⁶⁷ Tím se fakticky ztotožňují s Röhlovou myšlenkou ústřední role císaře v závěrečné etapě německých imperiálních dějin. Demonstrací Vilémových vlastností, které přenesl do

⁶⁴ Viz příloha č. 2.

⁶⁵ Annika Mombauer, Wilhelm Deist. *The Kaiser : New Research on Wilhelm II's role in Imperial Germany* (Cambridge : Cambridge University Press, 2004). 316 s.

⁶⁶ Kniha J. C. G. Röhl *"Kaiser, Hof und Staat"* je také v podstatě sborníkem, ale jedná se o jasně chronologicky navazující studie, které zpracoval jediný autor. Lze tedy snáze najít interpretační linii napříč celou knihou.

skutečné politiky jsou kapitola šest Ragnhilda Fiebig-von Haseho a kapitola sedm Matthewa S. Seligmanna.⁶⁸ První z nich hovoří o užití Vilémovy politiky dynastické diplomacie⁶⁹, která je ale překvapivě naroubována na vztah Viléma II. k americkému prezidentovi Theodoru Rooseveltovi. Von Hase sice konstatuje Vilémovu snahu o vybudování osobního přátelského vztahu mezi oběma státníky, jež měl prorůstat do politického života, dochází ale k závěru, že politiky obou států narážely ve vztahu ke třetím státům na názorové překážky, které nebyly schopny překonat. A vidí tak v císařových snahách selhání. Další sedmá kapitola potom analyzuje vztah Viléma II. k britským vojenským zmocněncům v říši. Autor M. Seligmann zde popisuje Vilémovu teatrálnost a jeho názorovou nestálost, jež se projevovala v neustálé změně postoje Německa vůči Británii. Ten osciloval mezi extrémem bratrských vztahů a extrémem vrozeného nepřátelství.⁷⁰ Britští vojenští zmocněnci byli podle Seligmanna pohlcovači těchto monarchových excesů a interpretátory jeho názorů britské koruně. Zároveň na ně dopadala tíha neúspěšné císařovy osobní politiky vůči britskému králi Edwardovi.⁷¹ Připomínky Vilémových vlastností jsou ale nacházeny i v dalších kapitolách v celé knize.

Velmi konkrétní poznámkou k Vilémově neschopnosti vládnout a jeho jisté mentální zaostalosti je konstatování vojenského historika Michaela Epkenshans⁷², že Vilém II. bral vždy císařské námořnictvo jako svou mechanickou hračku.⁷³ V souvislosti s námořnictvem a Vilémovými představami o vládě je Epkenhans toho

⁶⁷ Annika Mombauer, Wilhelm Deist. *The Kaiser : New Research on Wilhelm II's role in Imperial Germany* (Cambridge : Cambridge University Press, 2004), 1-3.

⁶⁸ Kapitola šest se jmenuje "*The uses of 'friendship'. The 'personal regime' of Wilhelm II and Theodore Roosevelt, 1901–1909*" a kapitola sedm má název "*Military diplomacy in a military monarchy? Wilhelm II's relations with the British service attachés in Berlin, 1903–1914.*"

⁶⁹ Annika Mombauer, Wilhelm Deist. *The Kaiser : New Research on Wilhelm II's role in Imperial Germany* (Cambridge : Cambridge University Press, 2004), 143.

⁷⁰ Velmi podrážděně reagoval vůči Británii a reakci britského tisku císař Vilém II. v případě marocké krize v roce 1906. V případě nespokojenosti s vývojem vztahů mezi oběma zeměmi císař například zakazoval britským vojenským atašé účast na různých oficiálních událostech jako byly manévry či přehlídky. Na druhou stranu císař rád přijímal pro sebe i své rodinné příslušníky zejména vojenské pocty a hodnosti, jež mu byly nabízeny. Chtěl tak otevřeně vyjádřit pocit germánské sounáležitosti obou zemí. Mnohdy je i sám vyžadoval a pokládal je za výraz úzkého vztahu mezi Velkou Británií a Německem. Výrazem císařova dobrého naladění vůči britskému impériu bylo i přijímání pozvání při různých příležitostech jako byly hony či lovy v afrických zemích apod.

⁷¹ Ibid. s. 185 - 193.

⁷² M. Epkenhaus je vojenským historikem a autorem kapitoly číslo tři s názvem "*Wilhelm II and 'his' navy, 1888–1918.*"

⁷³ Ibid. s. 15.

názoru, že se císař příliš fixoval na myšlenku Mahanovy doktríny⁷⁴, ale to nikoliv proto, že by tato doktrína měla prokazatelné faktické uplatnění, ale primárně proto, že to ospravedlnilo jeho vášeň pro námořní kolosy. Závěrem shledává, že vazba Německa na Mahanovu doktrínu byla chybná, protože Německo vždy prokazovalo svou sílu jako velmoc kontinentální a přiklání se k argumentaci, kterou uvedl již Otto von Bismarck.⁷⁵

Druhý analyzovaný moment již má svou stěžejní kapitolu. Jedná se o kapitolu číslo tři "*The Kaiser's elite? Wilhelm II and the Berlin administration, 1890–1914*" autorky Kathariny Lerman o císaři a jeho administrativě. Ta snaží odpovědět na otázku, kdo vládl v Berlíně a z jejího příspěvku lze tedy extrahovat vztah císaře a kancléřů velmi dobře. K. Lerman uvádí velmi zajímavou tezi, kterou následně verifikuje, a sice, že služba v úřadu říšského kancléře byla v podstatě prodlouženou službou v armádě. A to neplatilo pouze pro nejvyšší správní úřad, ale i pro mnoho nižších byrokratických funkcí. Z autorčina hodnocení lze tedy implicitně dovozovat Vilémovu důležitou roli v administrativním aparátu, protože chápání byrokratického úřadu jako pokračování vojenské služby svazovalo nejednou vysoké úředníky určitým vojenským standardem poslušnosti vůči svému pánovi, kterým byl císař. Protože byla ona představa quasivojenského výkonu úřadu vžita mezi elitami, nedocházelo v německé politice k boji při obsazování vrcholných státních postů, tak jako tomu bylo v jiných státech. Jednalo se jen o podřízení se vůli císaře.⁷⁶ K. Lerman je také toho názoru, že byl vybudován konstantní model, na jehož základu byl každý kancléř jmenován. Volba konkrétní osoby sice podléhala podle Lermanové momentální náladě Viléma II., ale vždy byl vybrán muž s typizovanými předpoklady. Autorka definuje vztah obou subjektů jako vztah podřízenosti kancléře, resp. i jiných vysokých úředníků monarchovi a poukazuje na specifika Viléma II., zejména jeho nestálost a absolutní opomíjení talentu možných kandidátů na nejvyšší úřad. Zavádí pojem "*persona grata*", tj. člověka, který se těší oblíbenosti císaře.⁷⁷ K. Lerman zmiňuje i silnou teatrálnost při jednání císaře s jeho nejvyššími úředníky, na níž je poukazováno zejména v jiné kapitole autora

⁷⁴ Blíže Alfred T. Mahan. *The influence of sea power upon history* (Tel Aviv : Dick Press, 2010). 557 s.

⁷⁵ Annika Mombauer, Wilhelm Deist. *The Kaiser : New Research on Wilhelm II's role in Imperial Germany* (Cambridge : Cambridge University Press, 2004), 13.

⁷⁶ Ibid. s. 65. Jako příklad autorka uvádí Francii a Velkou Británii, kde probíhalo pravidelné obměňování úředníků v závislosti na volbách. Imperiální Německo přirovnává k Rusku či Rakousko-Uhersku.

⁷⁷ Ibid. s. 74-75.

Bernda Sösemana.⁷⁸ Celkový konstrukt Lermanové je určitou střední cestou mezi Röhlovským personálním pojetím a Mommsenovským pojetím systémovým či strukturálním. Konstatuje totiž, že císař hrál klíčovou roli a bylo pouze na jeho chvilkovém rozmaru, zda bude ten či onen úředník zvolen nebo odvolán. Paralelně byl ale budován systém kritérií, který předem selektoval vhodné osoby, na něž byl posléze císařův rozmar uplatněn.

Otázkou podílu viny císaře Viléma II. na první světové válce se velmi konkrétně zabývá kapitola osmá od Holgera Afflerbacha. Ta se zabývá i válečným děním, ale v jedné části rozebírá Vilémovu předválečnou účast na rozhodovacím procesu v říši. Autor se neztotožňuje s tezemi H. Wehlera o císařově stínové roli před i v průběhu první světové války.⁷⁹ Zároveň se ale poněkud odchyluje od J. C. G. Röhla, když přikládá velkou důležitost již zmiňované "*válečné poradě*" z prosince 1912. Zatímco u Röhla tako schůzka v konečném důsledku zapadá do sledu dalších událostí, H. Afflerbach v ní vidí jasný důkaz důležitosti Viléma, který byl jejím iniciátorem, organizátorem a konečně také exekutivní silou v prosazení jejích závěrů. Afflerbach také přichází s tezí, že Vilém II. i přes svou přehnanou militantnost válku příliš nechtěl. Důvodem byla jeho stoupající obliba u obyvatelstva, kterému se lépe žilo v míru. Tyto Afflerbachovy závěry dávají za pravdu Mommsenovi, protože právě on přišel s myšlenkou, že císařova politika se opírala o vnitřní pocit méněcennosti a touhy zalíbit se masám.⁸⁰ Afflerbach také dodává, že nakonec u Viléma II. zvítězil pocit dynastické a národnostní sounáležitosti, a to, když se v roce 1914 rozhodl podpořit Rakousko-Uhersko v jeho tvrdých krocích na Balkáně, jež vedly ke světovému konfliktu.

Celá kniha je založena na ctění Röhlových závěrů, ke kterým došel ve svém výzkumu. Röhlovy závěry však neberou přispěvatelé sborníku jako absolutní pravdy a staví je do kontrastu s jinými argumentačními liniemi. Navíc není kniha komplexním dílem zrcadlícím průběh dějin mezi léty 1871 a 1918, ale je sborníkem analýz určitých konkrétních událostí či procesů⁸¹, z něhož je celkový kontext dovozen. Jedná se tak o posun oproti Röhlovi samotnému a dalším starším či tradičnějším autorům, kteří stále

⁷⁸Jedná se o kapitolu s názvem "*Hollow-sounding jubilees: forms and effects of public self-display in Wilhelmine Germany*" od Bernda Sösemana. Ibid. s. 37ff.

⁷⁹Annika Mombauer, Wilhelm Deist. *The Kaiser : New Research on Wilhelm II's role in Imperial Germany* (Cambridge : Cambridge University Press, 2004), 196 - 197.

⁸⁰ Ibid. s. 200ff.

⁸¹ Příkladem lze uvést smlouva z Björko, vztah císař a britský vojenský atašé či proces dosazování vysokých úředníků.

vychází ze základního uspořádání fakt do osy, kterou potom interpretují jako celek. Zde je naopak interpretována událost, která je posléze zasazena na osu. Více než u jiných uvedených knih se právě sborník A. Mommbauer a W. Deista koncentruje na příčinu, průběh a důsledek jednotky ve vztahu k celku a je tedy pěkným příkladem přístupu tzv. "nových politických dějin".⁸²

3.5. A. Mombauer "Germany's Last Kaiser - Wilhelm II and political decision - making in Imperial Germany"

Jako velmi pregnantní shrnutí předchozího díla, jehož editorkou je Annika Mommbauer, se nabízí její krátký článek na "*Open University*"⁸³, který byl svou stručností a jasností koncipován jako učební nástroj. Autorka dělí svou stať na několik částí, z nichž tři svým názvem i obsahem v podstatě kopírují momenty, analyzované v této práci. Prvním je mládí císaře Viléma a utváření jeho předpokladů k vládě. Zde A. Mommbauer klade hlavní důraz na nenaplněné vize Vilémovi matky, korunní princezny Viktorie, jež byly promítnuty do Vilémova pozdějšího pocitu méněcennosti. Dochází k závěru, že neskryvané zklamání z Vilémových postižení a jejich tvrdá léčba měly vliv na utváření jeho osobnosti a mají vinu na tom, že se Vilém stal navenek příliš sebevědomým a rozpolceným panovníkem. V otázce duševní zralosti Viléma se kloní k názoru Phillipa von Eulenburga⁸⁴ a pozdější interpretaci J. C. G. Röhl, že císař byl velmi nervově labilní. Nabízí také zdůvodnění Vilémovy silné příchyllosti k armádě. Jednalo se o vztah, v němž armáda císaři poskytovala pocit důležitosti a sounáležitosti, ať už jen z povinnosti či z přirozeného respektu.

V otázce vztahu císaře a kancléře, resp. vlády se A. Mombauer vyhrazuje ostře proti H. Wehlerovi a popírá, že by byla osoba Viléma II. zanedbatelná, a to na úkor jeho

⁸² Blíže k tomuto Michael Bentley. *Modern historiography : an introduction* (London : Routledge, 2000). 182 s.

⁸³ Annika Mombauer. *Germany's Last Kaiser : Wilhelm II and political decision-making Imperial Germany "New Perspective 4"*, č. 3 (březen 1999), <<http://www.users.globalnet.co.uk/~semp/wilhelmii.htm>> (staženo dne 25.11.2011).

⁸⁴ Phillip von Eulenburg byl blízký císařův přítel a důvěrník. Jeho stručný životopis blíže na: "Philipp Fürst zu Eulenburg und Hertefeld", <http://www.dhm.de/lemo/html/biografien/EulenburgHertefeldPhilipp/index.html> (staženo dne 28.11.2011).

okolí a zejména říšského kancléře. Naopak je zastánkyní nesporné důležitosti monarchy. Autorka dává před říšským kancléřem v řešení politických otázek přednost vojenským poradcům. Jak demonstruje na několikrát zmiňované schůzce z roku 1912, plnil kancléř jen exekutivní roli přání a rozkazů císaře, které vznikaly v součinnosti s vojenskými elitami. Nebylo to ale na úkor císařova vlivu. Z jejího krátkého článku může dokonce čtenář nabývat dojmu, že se říšský kancléř stal jen císařovým komorníkem bez vlastních myšlenek a vůle, což lze ale snadno vyvrátit argumentací jiných autorů.

Při hodnocení Vilémovy viny na první světové válce dochází A.Mombauer k závěru, že právě Vilém II. nese klíčovou odpovědnost za německý podíl na první světové válce. Byl to totiž on, kdo držel exekutivu a měl poslední slovo a podepisoval zákony. Byl to také on, kdo svou neobratnou a netaktní politikou před rokem 1914 obracel možné spojence proti Německu a pokud je neodrazoval přímo, činil tak přinejmenším prostřednictvím své nerozhodnosti. Autorka přiznává, že je možné najít okolnosti, jež vysvětlují císařovo jednání, ale nelze je považovat za omluvu takového jednání.

Celkově tedy v konstruktu Viléma II. podle A. Mombauer hraje poslední německý císař klíčovou roli. Zaujímá výjimečné postavení v německých dějinách přelomu 19. a 20. století, a to i přes to, že nelze tuto výjimečnost hodnotit kladně. Autorka naopak dochází k závěru, že jeho vláda byla vládou člověka nevyrovnaného a málo schopného. Nevyrovnanost císaře se projevila i na Německu, protože: *"...za Vilémovy vlády se Německo vyvinulo v jednu z hlavních mocností v Evropě,...pokusilo se dokonce stát nejmocnějším národem... Jeho vláda skončila kolapsem Německa a konečně nejhorší válkou, jakou kdy svět viděl."*⁸⁵

⁸⁵ Annika Mombauer. Germany's Last Kaiser : Wilhelm II and political decision-making Imperial Germany "New Perspective 4", č. 3 (březen 1999), <<http://www.users.globalnet.co.uk/~semp/wilhelmii.htm>> (staženo dne 25.11.2011).

3.6. František Stellner "Poslední německý císař"

Jedním ze Čechů, kteří svou pozornost věnují poslednímu německému císaři, je i František Stellner⁸⁶, jenž v roce 1995 vydal monografii o Vilémovi II. František Stellner výrazně vybočuje z rámce předchozích autorů. I přes to mohl být pro práci vybrán. Jedná se o příklad monografie, která ač by svým zaměřením mohla, se nijak výrazně nezabývá světovým diskurzem a vytváří víceméně faktografický přehled. Je ovšem třeba podotknout, že ho vytváří na stejném pramenném základě jako ostatní díla. Stellnerovo zpracování může působit učebnicovým dojmem a může vrhat poněkud negativní světla na tuto část historiografie v českém prostředí. František Stellner není autorem, jenž o Vilémovi napsal více knih, ale jeho dílo je velmi demonstrativní. Obecnou charakteristikou monografie je silná deskriptivnost, která se přísně drží chronologické linie císařova života a vlády. Autor člení knihu do kapitol, z nichž některé svým obsahem zcela kopírují analyzované momenty. Příkladem může být kapitola "Princ Vilém". Pro analýzu vztahu císaře Viléma II. a kancléřů je potom možnost čerpat hned z několika kapitol, jelikož autor věnuje každému kancléři vlastní kapitolu. Je ale potřeba zmínit, že vzhledem k popisnosti celé monografie je oproti jiným autorům obtížněji naležitelná autorova interpretační linie.

Vilémovy předpoklady vládnout, tj. první analyzovaný moment Stellner akcentuje zejména v kapitole o monarchově dětství a dospívání, protože se jednalo o fázi utváření osobnosti budoucího císaře. Velmi obsáhle popisuje dvorský život a tradice hohenzollernského domu, do jejichž kontextu zasazuje Vilémovo vyrůstání. V průběhu kapitoly dochází ke konstatování, že jsou dominantní i u jiných vědců. A sice, že byl mladý princ osobností velmi svéhlavou a náladovou, která silně tíhla k armádě a vojenskému životu.⁸⁷ V dalších částech úvodních dvou kapitol Stellner na několika stranách shrnuje veškeré vlastnosti, jež by mu mohly být přisouzeny, přičemž se nejedná o příliš pozitivní výčet. Objevují se zejména vlastnosti jako samolibost, bezohlednost, občasná krutost, osobnostní krátkozrakost a další.⁸⁸ Stellner také explicitně využívá pět základních charakterových rysů, tak jak je jmenuje Röhl ve své

⁸⁶ Viz příloha č. 2.

⁸⁷ František Stellner. *Poslední německý císař : z německých dějin v epoše Viléma II.* (Praha : Panevropa, 1995), 25-27.

⁸⁸ *Ibid.* s. 59ff.

knize.⁸⁹ Za dlouhou deskriptivní částí následuje autorovo velmi krátké hodnocení osobnosti císaře, v němž shrnuje, že: *"ve skutečnosti se za maskou imperátora skrýval citlivý, nejistý, zlostný a nervózní člověk."*⁹⁰ Zároveň dává za pravdu prognóze F. von Roggenbacha, jenž měl obavu, že Vilém II. může přivést Německo do války, aniž by si to vůbec uvědomil. Nepopírá ale císařovu jedinečnost, kterou staví v jedné z kapitol do kontrastu k britskému králi Eduardovi VII.⁹¹

Svůj obsáhlý a veskrze deskriptivní styl si F. Stellner zachovává i v další části své monografie, kde široce rozebírá jednotlivé kancléře imperiálního Německa v době vlády posledního monarchy. V kapitolách o vztahu dvou nejvýznamnějších postav říše často ustupují jejich jména do pozadí a ukrývají se za širokým popisem událostí, jež měly vliv na dějiny Německa před 1. světovou válkou. Velmi často se objevuje jméno Phillipa von Eulenburga, kterého považuje Stellner za zásadního tvůrce politiky na přelomu éry Capriviho a kancléře von Hohenlohe. Objevuje se opět trojlístek osobností, které mají silný vliv na císaře, a to konkrétně von Eulenburg, von Holsteina a von Kiderlen-Wächter. K nim se později přidává rovněž osoba dalšího kancléře Bernarda von Büllowa. Co se týče poměru důležitosti císaře Viléma a kancléře, který je u jiných autorů vcelku snadno definovatelný, nelze ho určit u Stellnera tak snadno. Uvádí totiž, co císař udělal či neudělal, případně co udělal kancléř. Nestaví je proti sobě do přímé konfrontace. Mnohdy nahrazuje jméno jednoho z nich univerzálním pojmem berlínská administrativa či pouze Berlín. Stellner je kritikem císařovy interdynastické politiky, za níž nevidí valné výsledky.⁹² Upozadňuje vztah kancléře a císaře a do popředí staví monarchovu kamarilu. Je ovšem třeba podotknout, že z ní se rekrutoval do nejvyšší pozice například B. von Büllow, k jehož hodnocení císaře se také autor knihy přiklání. Von Büllow označuje císaře za vládce neenergického, nestálého, nepevného a za špatného herce, který předstírá roli schopného autokrata.⁹³ Vilém II. nebyl podle

⁸⁹Ibid. s. 57.

Rovněž John C. G. Röhl. *Kaiser, Hof und Staat : Wilhelm II. und die deutsche Politik* (Nördlingen : C. H. Beck, 2007), 19 - 25.

⁹⁰František Stellner. *Poslední německý císař : z německých dějin v epoše Viléma II.* (Praha : Panevropa, 1995), 66.

⁹¹Ibid. s. 235.

⁹²František Stellner. *Poslední německý císař : z německých dějin v epoše Viléma II.* (Praha : Panevropa, 1995), 139, 161, 237.

⁹³Ibid. s. 381.

Stellnera mimořádně schopným mužem jako tvrdí například Erich Eyck⁹⁴, proti němuž se Stellner vymezuje. Celková interpretace hodnotí císaře Viléma jako politicky nekonsistentního monarchu, ustupujícího do pozadí před svým okolím. Tím se tedy Stellner přibližuje Wehlerovskému pojetí "*stínového císaře*".

I v otázce viny císaře Viléma II. na první světové válce si Stellner zachovává svou deskriptivní přesnost. Jedná se však o moment, kde nejsilněji rozvíjí svou vlastní interpretační linii. Kloní se k celkovému názoru, že německý císař ztratil v posledních letech před rokem 1914 vliv na politiku a podlehl zájmovým klikám admirality a generality.⁹⁵ Naznačuje Vilémovy niterné touhy válce se vyhnout. Jako příklady jmenuje jeho nechuť pro případný konflikt se Srbskem či monumentální oslavy svatby princezny Viktorie, která se konala v roce 1913.⁹⁶ Stellner dochází k závěru, že byl ale nakonec přesvědčen vojenskými špičkami k bezvýhradné podpoře Rakousko-Uherska v předvečer války. Tím jako by válku definitivně stvrdil, jelikož bylo dle autora jasné, že Rakousko-Uhersko, hnané kupředu válečnou stranou Konrada von Hötzendorfa, bude Srby dříve nebo později konfrontovat. Stellner v kapitole, která řeší poslední roky před prvním světovým konfliktem užívá jména císaře Viléma poměrně zřídka, což implicitně dokazuje jeho relativní nedůležitost v onom období. Stellner svým hodnocením dochází k tomu, že se v podstatě jednalo v případě Německa o určitou kolektivní vinu, jelikož císař dovolil, aby mu byla odebrána rozhodující pravomoc, a vojenskými klikami byla tato moc následně zneužita. Vrací se tedy zpět k názoru F. von Roggenbacha na to, jakou roli bude císař v budoucí válce hrát roli.

Celkovým hodnocením by mohl být František Stellner se svou knihou zařazen do třetí kategorie, protože zejména v hodnocení Vilémova vlivu na první světové válce a politice těsně před ní jej velmi upozaduje. Jeho interpretační linie je ale v rámci knihy poněkud nejasná. Jedná se o vynikající deskriptivní dílo, které popisuje široký kontext německých imperiálních dějin, mnohdy ovšem pouze formou konstatování bez úvahové interakce, jež je vidět u zahraničních autorů. Kniha demonstruje kontrast mezi českou a

⁹⁴ Blíže Erich Eyck. *Das Persönliche Regiment Wilhelms II. : politische Geschichte des deutschen Kaiserreiches von 1890 bis 1914* (Erlenbach-Zürich : Rentsch, 1948). 814 s.

⁹⁵ František Stellner. *Poslední německý císař : z německých dějin v epoše Viléma II.* (Praha : Panevropa, 1995), 309.

⁹⁶ Dcera Viléma II. Viktorie Louisa Pruská si 24. 5. 1913 vzala prince Ernsta Augusta Hannoverského, přičemž se do Berlína na oslavu jejího sňatku sjeli příslušníci evropských dynastií. Nejdůležitějšími hosty byli císařův bratranec britská král Jiří V. a car Mikuláš II. příbuzensky spjat s Vilémem II. skrze svou ženu carevnu Alexandru Fjodorovnu.

světovou historiografií, mezi tzv. "*novými*" a "*starými politickými dějinami*". Stellner je představitelem tradiční historiografie popisné, která se zaměřuje na přesné mapování událostí a příliš se nepouští do interpretací okolností, které takovým událostem předcházely, či co po nich následovalo. Je tedy určitým kontrastem k autorům, kteří pojali svá díla formou již zmíněných "*nových politických dějin*".⁹⁷ Je ovšem třeba konstatovat, že i přes autorovu popisnost je jeho názor na osobu císaře Viléma II. vyvoditelná a jeho kniha dobře přispívá k rozšíření obzorů čtenáře, zájímavějšího se o imperiální Německo, a to zejména vzhledem k širokému kontextu, který u jiných autorů, na úkor nového přístupu, chybí.

⁹⁷ Ke kontrastu tradičního pojetí historiografie a nových politických dějin se vyjadřuje i Marie Koldínská, jež ho demonstruje na příkladu Filosofické fakulty Univerzity Karlovy. Marie Koldínská, "*Problémy historické vědy na FF UK (Několik podnětů k diskusi)*", <http://www.clavmon.cz/archiv/polemiky/prispevky/Koldin.htm> (staženo dne 10.12.2011).

Závěr

Lze tedy využít Mommsenovo dělení pro autory, jejichž knihy byly publikovány po roce 1989 a došlo případně k nějakému posunu ve vědeckém náhledu na posledního německého císaře?

K první otázce je třeba shrnout, že Mommsenovo dělení aplikováno být může, ale nelze tak učinit bezvýhradně a bez obtíží. Mommsenovo sestavení je velmi široké a definičně obsáhlé, takže umožňuje široký výklad a tedy i široké uplatnění při zařazování další literatury. Jelikož definoval tři možnosti, dvě extrémní a jednu neutrální, v níž se oba extrémy negují, můžeme každého zvoleného autora do jedné z těchto kategorií zařadit. Mommsen ovšem při tvorbě svého dělení opomenul, že lze na císaře Viléma II. nahlížet i v rámci dané kategorie různě. U první kategorie definoval císaře jako uzurpátora moci, který se svým postojem chtěl rovnat králi Slunce, Ludvíku XIV., resp. chtěl být druhým Friedrichem Velikým. Pokud bude tato první kategorie vzata z pozitivního hlediska, znamenalo by to, že Vilém II. by se měl v potencionálním autorově náhledu stát velkým státníkem, který si zaslouží velkou slávu. Určitou paralelou takového pohledu může být interpretační linie A. Mommbauer, která dochází ve své práci k závěru, že Vilém II. dovedl imperiální Německo na post největší industriální velmoci. Zároveň ho však přivedl na práh největší katastrofy tehdejších dějin. V tom tedy lze pozorovat shodnost s osobou Ludvíka XIV., jenž rovněž Francii dovedl na post první velmoci Evropy, ale vlivem kontinuálních válek se vyčerpala tak, že se z tohoto šoku až do francouzské revoluce nevzpamatovala. Pokud vezmeme Mommsenovo spojení uzurpátor moci, jeví se jako příznačné zařazení J. C. G. Röhla do této první kategorie. Ten totiž považuje Viléma II. za klíčovou osobnost, která měla v každém okamžiku německých dějin mezi léty 1888 - 1914, resp. 1918 rozhodující exekutivní moc a mohl libovolně měnit směřování své země k míru nebo k válce. A právě u momentu otázky podílu viny na první světové válce dochází vždy k největším problémům se zařazením.

Stejně identifikační obtíže vznikají u druhého extrému, kterým je jistá marginalizace vlivu císaře Viléma II. na německou imperiální politiku. Opět existují dva konce, za něž lze tuto Mommsenovu kategorii uchopit, z čehož plynou různé závěry. Pokud bude tato skupina vnímána ve vztahu k císaři tak, že on byl tím, který způsobil svou vlastní neschopnost a dal tak příležitost jiným strukturám chopit se moci,

poměrně bez obtíží lze s touto kategorií identifikovat dílo Hanse U. Wehlera. Pokud bude vycházet malý vliv císaře Viléma II. z přednastavené systémové chyby, kterou ani on sám nemohl nijak výrazně ovlivnit, je třeba dojít k závěru, že by do třetí kategorie měl být zařazen i samotný Wolfgang Mommsen. Ani tak by ovšem toto zařazení obou autorů nemohlo být bezvýhradné, jelikož zejména Mommsen velmi dbá na časové dělení vlády Viléma II. a v každé periodě mu přisuzuje jiný význam a vliv na vládě. Tím pádem osciluje mezi všemi třemi kategoriemi v závislosti na daném období monarchova života. Ovšem i mezi Wehlerem a Mommsenem dochází k názorovým rozporům, a je tedy těžké řadit je do jedné skupiny.

Druhá kategorie je u vybraných autorů těžko zobrazitelná, a to z několika důvodů. Mommsen v ní předpokládá, že Vilém II. nebyl nijak výjimečným monarchou a byl typickým obrazem své doby. Vybraní autoři ovšem nedochází ve svém díle k explicitní komparaci s jinými monarchiemi, resp. monarchy té doby a navíc všichni svým postojem k Vilémovým předpokladům vládnout tuto kategorii zavrhnou. Všichni jsou totiž toho názoru, že císařova osobnost byla velmi zvláštní a nejednalo se o zcela zdravého vyrovnaného člověka. Rozdíl mezi různými interpretacemi tvoří jen to, do jaké míry Vilémovu zvláštnost akcentují. Toto samotné konstatování stačí k tomu, aby byly z možnosti zařazení do druhé kategorie vyřazeny.

Dle mého názoru by proto bylo vhodnější modifikovat dělení konstruktů císaře Viléma II. a utvořit dvě jiné kategorie, které lépe literaturu kopírují. Vytvoření kategorie tzv. personalizovaných interpretací a systémových interpretací. Do první kategorie lze zařadit autory, kteří vidí úlohu císaře Viléma II. jako stěžejní, ať už ji hodnotí kladně nebo záporně. Jedná se zejména o J. C. G. Röhl a jeho dílo a dále o A. Mommbauer. Patřily by sem i někteří přispěvatelé do sborníku *"The Kaiser New Research..."* Druhá kategorie považuje za rozhodující prvek let 1888 - 1918 nikoliv císaře Viléma II. jako osobu, ale císaře jako institut. Široce zohledňuje i celý politický systém a tradiční uspořádání německých struktur. Osoba konkrétního monarchy je tedy upozaděna a jako hlavní prvek veškerého politického dění jsou brány instituty jako funkce monarchy, konstituční tradice, vojenské elity apod. Mezi autory, kteří upřednostňují systém nad konkrétní osobou lze celkem bez výhrad zařadit samotného W. Mommsena a H. U. Wehlera. Rovněž se patří i vybraní přispěvatelé, zejména K. Lerman, M. Seligmann či H. Afflerbach ze sborníku *"The Kaiser New Research..."*

Toto řazení je ještě obecnější, než Mommsenovo původní dělení, lépe ale odpovídá polemice, která je v současnosti vedena, tedy polemice o tom, kdo v Německu před rokem 1918 vládl.

Zde lze tedy najít i odpověď na druhou otázku, a sice, zda došlo k posunu ve vědeckém bádání o Vilémovi II. Došlo k němu zcela nepochybně. Zatímco Mommsenovo původní schéma odráží původní literaturu, která akceptovala fakt, že vládl císař Vilém II. a byla řešena pouze otázka "*Co udělal během vlády?*". Výše uvedené dělení je reakcí na fakt, že autoři začali uvažovat v širším kontextu o tom, zda vůbec Vilém skutečně vládl, případně proč ne či k jakým docházelo v průběhu jeho vlády změnám. Je třeba uvést, že Mommsen ve svém dělení nerozlišuje, zda se autor postaví k císaři Vilémovi pozitivně či negativně. To následně komplikuje zařazení do jeho členění, jak bylo uvedeno výše. Důležitý závěr, při analýze posunu autorů od Mommsenova dělení, je ten, že všichni vybraní autoři se staví k Vilémovi II. spíše negativně, což by deformovalo zejména 1. kategorii článku W. Mommsena.

Došlo ke změně v tom, že přestalo být na císaře Viléma pohlíženo čistě faktograficky, ale začala se více projevovat zmiňovaná metodologie a přístupy "*nových politických dějin*", jež se zaměřují zejména na hledání příčin a důsledků určitého jednání či událostí. Dalším posunem je i a priori negativní postoj autorů k poslednímu německému císaři. Zatímco Mommsenovo schéma odráží otázku, jak císař vládl, vytváří jedna extrémní kategorie císařovo extrémně pozitivní hodnocení a druhá extrémní kategorie silně negativní hodnocení. Nové pojetí císaře Viléma II. ovšem vychází z jeho spíše negativní role. Ono negativní hodnocení je posléze dále interpretováno a připisováno buď samotnému císaři nebo jeho okolí. Tím se tedy lze vrátit ke členění na personalisty a strukturalisty. K posunu ovšem v žádném případě nedošlo ve vztahu k používaným pramenům. Autoři stále vychází v drtivé většině z archivních materiálů a k rozdílným interpretacím tak docházejí při využití stejné nebo velmi pramenné základny.

Je třeba konstatovat a shrnout, že k tomuto posunu nedošlo v žádném případě zlomově rokem 1989, protože například použitá kniha J. C. G. Röhl vyšla i před oním datem. Stejně tak lze pozorovat silně deskriptivní postoj i po roce 1989, a to například u knihy českého autora Františka Stellnera, která byla pro svou učebnicovou popisnost vybrána. Přejít k novému pojetí historiografie je tedy záležitostí kontinuálního vývoje a nikoliv okamžitého zlomu a je patrné, že k ní s odkazem na dílo F. Stellnera dochází v zahraničí rychleji, než v českém prostředí. Císař Vilém II. navíc vždy bude v české

historiografii více upozadován, zatímco v zahraničí byl, je a pravděpodobně ještě i bude delší dobu velmi diskutovaným tématem.

Summary

The Bachelor thesis "*Constructs of the Emperor Wilhelm II. after 1989*" deals with the character of the last German emperor and with ways of interpretations of him. The thesis is conceived as a historiographical analysis, which aims to verify or modify the classification of literature, written after 1989, about Wilhelm II., made by Wolfgang J. Mommsen in 1990.

In the 1990, Wolfgang Mommsen made a unique classification of the different ways of interpretation of the German Emperor Wilhelm II. In this classification, he has defined three different categories. The first one considers Wilhelm II. to be an excellent monarch like Louis XIV. the second one considers Wilhelm II. to be a normal emperor like any other monarch in Europe. And the last one considers the German Emperor to be just a shadow of the governing person. The bachelor thesis has tried to verify this classification on six different works, written after 1989, from different authors.

The results show, that the classification, made by Mommsen, could be used, but not unreservedly. The Mommsen's structuring is very general and it is very hard to find the right category for each author and book. It means, there would be necessary to specify the conditions for the subsumption of the literature into these different categories, made by Mommsen. Mommsen concentrated him on the question "*How was the rule of Wilhelm II.?*", but the historiography after 1989 deals more with the questions "*Who has governed Germany at all?*".

It would be better to modify the original classification from Mommsen. With making of two new categories, the subsumption of the chosen literature would be easier. The new categories should be firstly the personalized way of interpretation, which considers Wilhelm II. to be an important person of Imperial Germany, and secondly the structuralized way of interpretation, which considers the German constitutional system to be more important than the emperor.

Použité prameny a literatura

"Annika Mombauer", stránky The Open University,
<http://www.open.ac.uk/Arts/history/mombauer.shtml> (staženo dne 28. 12. 2011).

Bentley, Michael, *Modern historiography : an introduction* (London : Routledge, 2000). 182 s.

Berghahn, Volker, *Gebhardt Handbuch der deutschen Geschichte : Band 16, Das Kaiserreich 1871-1914 : Industriegesellschaft, bürgerliche Kultur und autoritärer Staat* (Stuttgart : Klett-Cotta, 2003). 445 s.

Elias, Norbert, *Die höfische Gesellschaft : Untersuchungen zur Soziologie des Königtums und der höfischen Aristokratie, mit einer Einleitung: Soziologie und Geschichtswissenschaft.* (Neuwied : Leuchterhand, 1975). 456 s.

Eyck, Erich, *Das Persönliche Regiment Wilhelms II. : politische Geschichte des deutschen Kaiserreiches von 1890 bis 1914* (Erlenbach-Zürich : Rentsch, 1948). 814 s.

"František Stellner", stránky Databáze knih,
<http://www.databazeknih.cz/zivotopis/frantisek-stellner-10651> (staženo dne 28. 12. 2011).

Frie, Ewald, *Das deutsche Kaiserreich.* (Darmstadt : Wissenschaftl.Buchgesell, 2004). 147 s.

"Hans Ulrich Wehler", datová banka MUNZIGER,
<http://www.munzinger.de/search/portrait/hans+ulrich+wehler/0/16918.html> (staženo dne 27. 12. 2011).

"Hans Ulrich Wehler", internetové stránky portálu WHO'S WHO,
http://www.whoswho.de/templ/te_bio.php?PID=2402&RID=1 (staženo dne 28. 12. 2011).

Hull, Isabel V., *The entourage of Kaiser Wilhelm II. 1888–1918* (Cambridge : Cambridge University Press, 1982). 428 s.

"John Charles Gerald Röhl", stránky deníku SPIEGEL,
http://www.spiegel.de/wikipedia/John_C._G._R%C3%B6hl.html (staženo dne 27. 12. 2011).

Koldínská, Marie, *"Problémy historické vědy na FF UK (Několik podnětů k diskusi)"*,
<http://www.clavmon.cz/archiv/polemiky/prispevky/Koldin.htm> (staženo dne 10.12.2011).

Krockow, Christian von, *Unser Kaiser : Glanz und Sturz der Monarchie ; mit historischen Postkarten aus der Sammlung Jürgen Christen.* (Braunschweig : Westermann, 1993). 124 s.

Ludwig, Emil, *Vilém II.* (Praha : Melantrich, 1930). 432 s.

Mahan, Alfred T., *The influence of sea power upon history* (Tel Aviv : Dick Press, 2010). 557 s.

Mombauer Annika, Deist, Wilhelm, *The Kaiser : New Research on Wilhelm II's role in Imperial Germany* (Cambridge : Cambridge University Press, 2004). 316 s.

Mombauer, Annika, Germany's Last Kaiser : Wilhelm II and political decision-making Imperial Germany "New Perspective 4", č. 3 (březen 1999),

<<http://www.users.globalnet.co.uk/~semp/wilhelmii.htm>> (staženo dne 25.11.2011).

Mommsen, Wolfgang J., *Bürgerstolz und Weltmachtstreben : Deutschland unter Wilhelm II. 1890 bis 1918* (Berlin : Propyläen Verlag, 1995). 946 s.

Mommsen, Wolfgang J., *Grossmachtstellung und Weltpolitik : die Außenpolitik des Deutschen Reiches 1870 bis 1914* (Berlin : Ullstein, 1993). 360 s.

Mommsen, Wolfgang J., *War der Kaiser an allem schuld? : Wilhelm II. und die preußisch- deutschen Machteliten* (Berlin: Propyläen, 2002), 19 - 20.

Mommsen, Wolfgang J., *Der autoritäre Nationalstaat : Verfassung, Gesellschaft und Kultur im deutschen Kaiserreich* (Frankfurt am Main : Fischer Taschenbuch, 1990). 496 s.

Mommsen, Wolfgang J., "Kaiser Wilhelm II and German Politics", *Journal of Contemporary History* 25. č. 2/3 (květen-červen 1990). s. 289 - 316,
<<http://www.jstor.org/pss/260734>> (staženo dne 11.9.2011).

Müller, Helmut, *Dějiny Německa* (Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2004). 609 s.

"Philipp Fürst zu Eulenburg und Hertefeld",

<http://www.dhm.de/lemo/html/biografien/EulenburgHertefeldPhilipp/index.html>
(staženo dne 28.11.2011).

"Prof. Dr. Wilhelm Deist", stránky Arbeitskreis Militärgeschichte e.v.,
http://wilhelm-deist-preis.de/deist_bio.htm (staženo dne 28. 12. 2011).

Ritter, Gerhard A., *Das deutsche Kaiserreich, ein historisches Lesebuch* (Vandenhoeck und Ruprecht. Göttingen, 1992). 387 s.

Röhl, John C. G., *Kaiser, Hof und Staat : Wilhelm II. und die deutsche Politik* (Nördlingen : C. H. Beck, 2007). 296 s.

Röhl, John C. G., *Wilhelm II. : Die Jugend des Kaisers, 1859–1888* (München : C. H. Beck, 1993). 980 s.

Röhl, John C. G., *Wilhelm II. : Der Aufbau der persönlichen Monarchie : 1888 - 1900* (München : C. H. Beck, 2001). 1437 s.

Röhl, John C. G., *Wilhelm II. : Der Weg in den Abgrund : 1900 - 1918* (München : C. H. Beck, 2008). 1611 s.

Stellner, František, *Poslední německý císař : z německých dějin v epoše Viléma II.* (Praha : Panevropa, 1995). 471 s.

Ullmann, Hans Peter, *Politik im Deutschen Kaiserreich 1871-1918* (München : Oldenbourg, 1999). 150 s.

"Wahlen im Kaiserreich 1871 - 1918", stránky německého Bundestagu, http://www.bundestag.de/kulturundgeschichte/geschichte/infoblatt/wahlen_kaiserreich.pdf (staženo dne 27. 12. 2011).

Wehler, Hans-Ulrich, *Das deutsche Kaiserreich 1871 - 1918* (Göttingen : Vandenhoeck & Ruprecht, 1994). 292 s.

"Wolfgang J. Mommsen", internetové stránky portálu WHO'S WHO, http://www.whoswho.de/templ/te_bio.php?PID=2080&RID=1 (staženo dne 27. 12. 2011).

Seznam příloh

Příloha č. 1: Ústava Německé říše z roku 1871 (text)

Příloha č. 2: Medailonky vybraných autorů (text)

Přílohy

Příloha č. 1: Ústava Německé říše z roku 1871

Ústava Německé říše z roku 1871

Ústava, jež byla přijata v roce 1871 pro novou Německou říši je do značné míry kopií ústavy Severoněmeckého spolku z roku 1867. Autorem obou dokumentů byl v té době již říšský kancléř a sjednotitel Německa Otto von Bismarck. Celá ústava byla Bismarckem koncipována jako nástroj přinejmenším autoritativní moci, který sloužil k ovládnutí celé říše. Německo po roce 1871 bylo spolkovým státem s 22 suverénními státy a 3 hanzovními městy, jejichž přímé zastoupení na říšské úrovni tvořila spolková rada (dále jen Bundesrat). Její předsednictví měl v rukou říšský kancléř, tedy pruský ministerský předseda, což demonstruje onu převahu pruského státu nad ostatními. I přes to, že Prusko v tomto orgánu nedisponovalo většinou, mělo dokonce pouze 17 hlasů z celkových 58, mělo možnost zablokovat svou neúčastí jakákoliv rozhodnutí. Navíc bylo zbývajících 41 hlasů roztrženo mezi 24 spolkových států, které jen těžko našly společnou shodu proti Prusku, a proto bylo Prusko při hlasování skoro vždy podpořeno dostatkem hlasů mnoha menších knížectví.⁹⁸

Dalším kolektivním orgánem byl říšský sněm (dále jen Reichstag). Ten byl volen mužskými voliči nad 25 let. Bismarckova koncepce ovšem vycházela z představy, a volební systém byl tak i nastaven⁹⁹, že převahu bude mít v Reichstagu vždy konzervativní křídlo, které bude podporovat autoritativní systém vládnutí.¹⁰⁰ Dalším faktorem, který omezoval účinnost Reichstagu jako ústavního orgánu, byla neexistence tzv. blokvací klausule. Do Reichstagu se tedy dostávalo v každém volebním období velké množství stran, který nebyly schopny nikdy účinně kooperovat a tvořit tak protiváhu jednotné exekutivě. Tento nedostatek kritizoval již v roce 1900 pozdější poslanec Friedrich Naumann. "*Kbybychom bývali měli Reichstag se systémem dvou*

⁹⁸ Hans-Peter Ullmann. *Politik im deutschen Kaiserreich 1871 - 1918* (R. Oldenbourg Verlag, München, 1999), 3.

⁹⁹ "Wahlen im Kaiserreich 1871 - 1918", stránky německého Bundestagu, http://www.bundestag.de/kulturundgeschichte/geschichte/infoblatt/wahlen_kaiserreich.pdf (staženo dne 27. 12. 2011).

¹⁰⁰ Hans-Ulrich Wehler. *Das deutsche Kaiserreich 1871 - 1918* (Göttingen : Vandenhoeck & Ruprecht, 1994), 61.

*politických stran, mohl by se stát Reichstag politicky rovnocenným císaři...*¹⁰¹ Reichstag měl jako legislativní orgán tvořit nejpodstatnější protiváhu exekutivy. Odpovědnost říšské vlády se však vztahovala pouze na kancléře, resp. na císaře. Jediným členem vlády, nad nímž měl Reichstag kontrolní pravomoc, byl kancléř. Jeho výkon funkce byl ale opět vázán pouze na císařovu vůli. Reichstag mohl být navíc císařem rozpuštěn, což dostávalo tento orgán pod značný tlak.¹⁰²

Dvěma nejdůležitějšími ústavními orgány byly podle ústavy z roku 1871 kancléř a císař, tj. reprezentanti monarchického a exekutivního prvku. Císař byl vrcholem moci v říši. Byl reprezentantem Německa v zahraniční politice, což bylo velmi významnou prerogativou, na jejichž základech se později císař Vilém II. snažil vybudovat svou velkolepost, a to zejména s pomocí tzv. dynastické zahraniční politiky. Měl rozsáhlé pravomoci v oblasti armády a rozhodoval o míru a válce. Jeho kompetence se rovněž vztahovaly na vnitřní politiku, kde měl prerogativu rozpuštění Reichstagu, otevíral a uzavíral Bundesrat a konečně také představoval symbol jednoty Německé říše. Říšský kancléř byl dle ústavy hlavou exekutivy a jako takový nebyl odpovědný žádnému kolektivnímu orgánu, ale pouze císaři. Kancléř byl středobodem skutečné politiky, jelikož předsedal Bundestagu a ve vztahu k Reichstagu měl povinnost odůvodňovat kroky říšské politiky, protože spadal do kontrolní pravomoci tohoto legislativního článku. Zároveň byl jako pruský ministerský předseda odpovědný za kroky největší spolkové země a byl tedy kromě císaře živým pojítkem mezi Pruskem a říší. V případě konfliktu mezi kancléřem a císařem se ovšem vždy projevila superiorita císaře, což se ukazuje především za vlády Viléma II., který kancléře ve srovnání se svými předchůdci často měnil, počínaje samotným tvůrcem německého politického systému po roce 1871, kancléřem Bismarckem.

System, založený ústavou z roku 1871, lze ve vztahu ke spolkovému uspořádání označit za hegemoniální systém s jasnou převahou Pruska, které rodí dva nejdůležitější orgány Německé říše, a sice císaře a kancléře.¹⁰³ Reichstag podle Wehlera nikdy nezískal moc a možnost, aby se mohl tomuto svému ústavnímu konkurentovi účinně postavit.¹⁰⁴ Císař Vilém II. měl po svém nástupu na trůn zaručeny velmi rozsáhlé

¹⁰¹ Gerhard A. Ritter. *Das deutsche Kaiserreich, ein historisches Lesebuch* (Vandenhoeck und Ruprecht. Göttingen, 1992), 51.

¹⁰² Hans-Peter Ullmann. *Politik im deutschen Kaiserreich 1871 - 1918* (R. Oldenbourg Verlag. München, 1999), 4.

¹⁰³ Ibid.

¹⁰⁴ Ibid.

pravomoci, které mu byly garantovány ústavou a rovněž také velký manévrovací prostor v oblastech politiky, kde nebyla císaři poskytnuta výslovná prerogativa, ale kde práva a povinnosti nebyly jasně vymezeny.¹⁰⁵

Příloha č. 2: Medailonky vybraných autorů (text)

Medailonky vybraných autorů

John Charles Gerald Röhl

John C. G. Röhl se narodil 31. května 1938 v Londýně. Jedná se o britského historika z dvojjazyčné rodiny, jenž studoval na Cambridge University, kde v roce 1965 promoval. Na Cambridge University později také vyučoval. V roce 1979 se stal profesorem, a to během svého působení na University of Sussex v Brightonu. V 70. letech byl spolupracovníkem historické komise v Bavorské akademii věd. V letech 1982 až 1985 byl děkanem na School of European Studies. Mimo jiné John Röhl držitelem Wolfsonovy ceny pro historiky, kterou obdržel v roce 1994. Byl také členem několika mezinárodních institutů, například "*Historisches Kolleg*" či "*Institute for Advanced Study*". John je Röhl je jedním z předních historiků, kteří se během svého života věnovali zkoumání osoby císaře Viléma II. a analyzovali dobu imperiálního Německa. Röhl je průkopníkem teze, že Vilém II. nebyl pouhým stínem monarchy, nýbrž měl skutečný vliv na evropské dějiny.¹⁰⁶

Wolfgang Justin Mommsen

W. Mommsen se narodil 5. listopadu 1930 v Marburgu do známé rodiny historiků. Studoval v Marburgu a Kolíně nad Rýnem, kde v roce 1958 promoval. Studijně pobýval ve Velké Británii a USA a od roku 1968 byl profesorem moderních dějin na univerzitě v Düsseldorfu. Na přelomu 80. a 90. let 20. století byl předsedou "*Společnosti německých historiků*". Wolfgang Mommsen se zabývá zejména studiem Maxe Webera, a dále rovněž dějinami imperialismu a dekolonizace. Právě do doby imperialismu patří i vláda císaře Viléma II., jež Mommsen rozebral v několika svých

¹⁰⁵Hans-Peter Ullmann. *Politik im deutschen Kaiserreich 1871 - 1918* (R.Oldenbourg Verlag. München, 1999), 4.

¹⁰⁶"John Charles Gerald Röhl", stránky deníku SPIEGEL, http://www.spiegel.de/wikipedia/John_C._G._R%C3%B6hl.html (staženo dne 27. 12. 2011).

knihách. Příkladem může být titul, vybraný pro tuto práci nebo "*Bürgerstolz und Weltmachtstreben. Deutschland unter Wilhelm II. 1890 bis 1918*" či "*Die Urkatastrophe Deutschlands. Der erste Weltkrieg 1914–1918*".¹⁰⁷

Hans Ulrich Wehler

H. Wehler se narodil 11. září 1931 ve Freudenbergu u Siegenu do rodiny obchodníka. Wehler studoval sociologii a historii na univerzitách v Kolíně nad Rýnem a Bonnu. V roce 1960 promoval na univerzitě v Kolíně nad Rýnem. V roce 1968 složil habilitaci s tématem práce "*Bismarck und der Imperialismus*". Wehler působil jako profesor na "*Freie Universität Berlin*" a později také na univerzitě v Bielefeldu, kde vyučoval všeobecné dějiny. Byl rovněž hostujícím profesorem v Princetonu či Harvardu. Mimo jiné založil časopis "*Geschichte und Gesellschaft. Zeitschrift für historische Sozialwissenschaft*". Jedná se o velmi významného historika, jenž se zabývá především sociálními dějinami, ale rovněž právě dobou imperiálního Německa. Wehler je zastáncem teze, že císař Vilém II. byl pouze stínem skutečného monarchy a neměl nikdy opravdovou moc.¹⁰⁸

Annika Mommbauer

Annika Mombauer je německou historičkou, jež se narodila v roce 1967. Studovala na "*Westfälische-Wilhelms-Universität*" v Münsteru a rovněž na "*University of Sussex*", kde v roce 1998 získala doktorát filozofie. Po určitou dobu byla také v čele "*Společnosti německých historiků*". Působí také v oddělení historiků v "*War, Conflict and Politics Research Group*." V současné době lektorkou na "*Open University*". Jelikož její hlavní zájmové pole leží v německých dějinách přelomu 19. a 20. století, je jasné, že se zabývá i osobou císaře Viléma II. Koncentruje se na něj zejména ve vztahu k rozpoutání první světové války. Své práce publikovala například v nakladatelství

¹⁰⁷ "Wolfgang J. Mommsen", internetové stránky portálu WHO'S WHO, http://www.whoswho.de/templ/te_bio.php?PID=2080&RID=1 (staženo dne 27. 12. 2011).

¹⁰⁸ "Hans Ulrich Wehler", datová banka MUNZIGER, <http://www.munzinger.de/search/portrait/hans+ulrich+wehler/0/16918.html> (staženo dne 27. 12. 2011).

"Hans Ulrich Wehler", internetové stránky portálu WHO'S WHO, http://www.whoswho.de/templ/te_bio.php?PID=2402&RID=1 (staženo dne 28. 12. 2011).

Cambridge University Press. Svou interpretační linií se přibližuje názorové linii Johna Röhla.¹⁰⁹

Wilhelm Deist

Wilhelm Deist se narodil v roce 1931. Vystudoval historii a věnoval se zejména vojenské historii. W. Deist byl profesorem na "Albert-Ludwigs-Universität Freiburg." S Vilémem II. pojí tohoto historika velmi úzce jeho zájem o vojenské dějiny přelomu 19. a 20. století. Byl rovněž předsedou a později čestným předsedou spolku "Arbeitskreis Militärgeschichte e.V."¹¹⁰ Na počest Wilhelma Deista byla také pojmenována cena, která od roku 2006 udělována za přínos v oblasti vojenské historie.

František Stellner

Tento český historik se narodil v Jindřichově Hradci v roce 1966. Vystudoval obor historie a český jazyk a literatura na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy. Je ho disertační práce z roku 1995 nese název "*K úloze císaře Viléma II. při formování německé vnitřní a zahraniční politiky do roku 1900*". V současnosti je vedoucím Katedry hospodářských dějin Vysoké školy ekonomické v Praze. Zabývá se zejména politickými dějinami konce 19. století. Je třeba také připomenout, že je mimo jiné autorem knihy "*Sedmiletá válka v Evropě*". Absolvoval několik zahraničních studijních a přednáškových pobytů v zahraničí, zejména v Německu a Rakousku.¹¹¹

¹⁰⁹ "Annika Mombauer", stránky The Open University,
<http://www.open.ac.uk/Arts/history/mombauer.shtml> (staženo dne 28. 12. 2011).

¹¹⁰ "Prof. Dr. Wilhelm Deist", stránky Arbeitskreis Militärgeschichte e.v.,
http://wilhelm-deist-preis.de/deist_bio.htm (staženo dne 28. 12. 2011).

¹¹¹ "František Stellner", stránky Databáze knih,
<http://www.databazeknih.cz/zivotopis/frantisek-stellner-10651> (staženo dne 28. 12. 2011).